

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΓΙΑ

Π.Μ.Σ.

ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Σχολή Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Τοπική και Περιφερειακή Ανάπτυξη και Αυτοδιοίκηση»**

**Η Δημόσια Διαβούλευση ως εργαλείο προώθησης της
Κυκλικής Οικονομίας στις πόλεις: μια διερεύνηση στους
πολίτες του Δήμου Ξάνθης.**

Στέλλα Μπαζδάνη

Επιβλέπων: Ελευθέριος Σπυρομήτρος

Κόρινθος, Νοέμβριος 2021

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΓΙΑ

ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

University of Peloponnese
Faculty of Social and Political Sciences
Department of Political Studies and International Relations

Master Program in
«Local and Regional Government and Development»

**Public Consultation as a tool for promoting the Circular
Economy in cities: an investigation of the citizens of Xanthi
Municipality.**

Stella Bazdani
Supervisor: Eleftherios Spyromitros

Corinth, November 2021

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Με την παρούσα δήλωση:

1. Δηλώνω ρητά και ανεπιφύλακτα ότι η διπλωματική εργασία που σας καταθέτω αποτελεί προϊόν δικής μου πνευματικής προσπάθειας, δεν παραβιάζει τα δικαιώματα τρίτων μερών και ακολουθεί τα διεθνώς αναγνωρισμένα πρότυπα επιστημονικής συγγραφής, τηρώντας πιστά την ακαδημαϊκή δεοντολογία.
2. Οι απόψεις που εκφράζονται αποτελούν αποκλειστικά ευθύνη του/ης συγγραφέα/ως και ο/η επιβλέπων/ουσα, οι εξεταστές, το Τμήμα και το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου δεν υιοθετούν κατ' ανάγκη τις εκφραζόμενες απόψεις ούτε φέρουν οποιαδήποτε ευθύνη για τυχόν λάθη και παραλείψεις.

Ο/Η δηλών/ούσα

.....

(Υπογραφή)

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά όλους όσους συνέδραμαν στην ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας.

Τον επιβλέποντα καθηγητή κ. Ελευθέριο Σπυρομήτρο για την καθοδήγηση και τη συμπαράσταση σε όλα τα στάδια της συγγραφής.

Τους πολίτες της Ξάνθης που συμμετείχαν στο ερωτηματολόγιο και παρείχαν σημαντικές πληροφορίες.

Τέλος, ιδιαίτερος ευχαριστώ την οικογένειά μου για την αμέριστη συμπαράσταση και υπομονή καθ' όλη τη διάρκεια των μεταπτυχιακών μου σπουδών.

Η Δημόσια Διαβούλευση ως εργαλείο προώθησης της Κυκλικής Οικονομίας στις πόλεις: μια διερεύνηση στους πολίτες του Δήμου Ξάνθης.

Περίληψη

Περιβαλλοντικά προβλήματα, όπως η υπερθέρμανση του πλανήτη και η καταστροφή του φυσικού τοπίου, έχουν προκαλέσει έντονες ανησυχίες στις σύγχρονες κοινωνίες. Λαμβάνοντας υπόψη τις δημόσιες πολιτικές που επηρεάζουν το φυσικό περιβάλλον, ωστόσο, οι άνθρωποι συχνά διατυπώνουν ποικίλες απόψεις.

Πώς μπορούν να συνδυαστούν αυτές οι συζητήσεις και να δεσμευτεί η κοινωνία σε πολιτικές που είναι ευνοϊκές για το περιβάλλον; Η δημόσια διαβούλευση και ο συμμετοχικός σχεδιασμός μπορούν να δώσουν απαντήσεις σε τέτοιου είδους ερωτήματα. Ο σκοπός αυτής της εργασίας είναι να διερευνήσει την εφαρμογή της διαβούλευσης σε περιβαλλοντικά ζητήματα και συγκεκριμένα στην εφαρμογή αρχών κυκλικής οικονομίας σε επίπεδο δήμων.

Το κεντρικό ερώτημα εστιάζει στο αν και κατά πόσο η δημόσια διαβούλευση συμβάλει στην ενημέρωση, στην ευαισθητοποίηση και κατόπιν στη διεκδίκηση κυκλικών λύσεων σε τοπικό επίπεδο. Θα γίνει προσπάθεια να απαντηθεί τόσο βιβλιογραφικά όσο και ερευνητικά, με τη μέθοδο των ερωτηματολογίων σε δημότες της Ξάνθης.

Τα αποτελέσματα της έρευνας παρουσιάζονται με περιγραφική μέθοδο και εξάγονται συμπεράσματα που θα μπορούσαν να αποτελέσουν μια σφυγμομέτρηση της τοπικής κοινωνίας, ώστε να διαπιστωθεί κατά πόσο οι δημότες είναι έτοιμοι να προχωρήσουν σε αλλαγές. Εν ολίγοις, διαπιστώνεται η θετική στάση των περισσότερων πολιτών σχετικά με το θεσμό της δημόσιας διαβούλευσης και το κυκλικό μοντέλο οικονομίας και η διάθεσή τους να συμμετέχουν στον σχετικό σχεδιασμό. Ωστόσο, μέσα από τα αντίστοιχα ερωτήματα διαφαίνεται η ανεπάρκεια των υφιστάμενων πολιτικών και η απουσία ουσιαστικών προσπαθειών προς αυτή την κατεύθυνση.

Λέξεις κλειδιά: Δημόσια διαβούλευση, συμμετοχικός σχεδιασμός, κυκλική οικονομία, κυκλικές πόλεις, έξυπνες πόλεις.

Public Consultation as a tool for promoting the Circular Economy in cities: an investigation of the citizens of Xanthi Municipality

Abstract

Environmental problems, such as global warming, the destruction of the natural landscape and the extinction of species, have caused great concern in modern societies. Public policies affect the natural environment, however, people often have different views.

How can these discussions be combined and engage society in policies that are environmentally friendly? Public consultation and participatory planning can provide answers to such questions. The purpose of this dissertation is to investigate the application of consultation on environmental issues and in particular the application of circular economy principles at municipal level.

The central question focuses on whether and to what extent public consultation contributes to information, awareness-raising and then advocating for circular solutions at the local level. An attempt will be made to reach an answer both bibliographically and by research, with questionnaires to citizens of Xanthi.

The results of the research are presented with a descriptive method and conclusions are drawn that could be considered as a survey of the local community, in order to determine whether the citizens are ready to proceed with changes. In short, the positive attitude of most citizens towards the institution of public consultation, the circular economy model and their willingness to participate in the relevant planning can be seen. However, the corresponding questions show the inadequacy of existing policies and the lack of substantial efforts in this direction.

Keywords: Public consultation, deliberative democracy, circular economy, circular cities, smart cities.

Περιεχόμενα

Περίληψη

Abstract

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η δημόσια διαβούλευση.....	3
1.1 Η δημόσια διαβούλευση – εννοιολογικό πλαίσιο	4
1.2 Μορφές και είδη διαβούλευσης	6
1.3 Μέθοδοι / Τεχνικές διαβούλευσης	8
1.3.1 Citizens’ juries: Εκπρόσωποι Δημοτών (Ένορκοι)	8
1.3.2 Citizens’ Panels: Πάνελ πολιτών	9
1.3.3 Deliberative Polling: Συμβουλευτική Δημοσκόπηση.....	10
1.3.4 Focus Groups: Εστιασμένες Ομάδες.....	10
1.3.5 World Cafes	11
1.4 Θεσμικό πλαίσιο σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο	12
1.5 Οφέλη διαβούλευσης στον τομέα της ενεργοποίησης των πολιτών	15
1.6 Η διαβούλευση στον τομέα της βιώσιμης ανάπτυξης	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 : Κυκλική Οικονομία.....	19
2.1 Κυκλική οικονομία – ορισμός και βασικές αρχές	19
2.2 Παράγοντες που καθιστούν αναγκαία τη μετάβαση στην κυκλικότητα	23
2.3 Μέθοδοι εφαρμογής και οφέλη κυκλικού μοντέλου	25
2.4 Ευρωπαϊκό και εθνικό στρατηγικό πλαίσιο	27
2.5 Κυκλική οικονομία στις πόλεις	29

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Έρευνα	31
Μεθοδολογία έρευνας	33
Περιγραφική ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας.....	34
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Συμπεράσματα και προτάσεις	46
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	48
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	54

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Είναι γεγονός πως συχνά η αντιπροσωπευτική δημοκρατία αποτυγχάνει να αποτυπώσει τις φωνές όλων των πολιτών. Επιπλέον, προκύπτει ολοένα και πιο έντονη η ανάγκη να αναζητούνται βιώσιμες και συναινετικές λύσεις στον στρατηγικό σχεδιασμό και την χάραξη πολιτικών από πλευράς ηγεσιών.

Η δημόσια διαβούλευση συναντάται σήμερα σε όλα τα επίπεδα διοίκησης και στόχο έχει να «ενώσει» τους φορείς της εξουσίας με τα μέλη της κοινωνίας και να τους οδηγήσει μέσω του διαλόγου και της εποικοδομητικής συνεργασίας στη δημιουργία νέων ιδεών και λύσεων στα ζητήματα που ανακύπτουν. Ο Douglas Schuler (2010), σε άρθρο του στον τόμο “ Open Government”, περιγράφει: « Ουσιαστικά η διαβούλευση είναι η διαδικασία της αμφίδρομης επικοινωνίας κατά την οποία οι άνθρωποι συζητούν τις ανησυχίες τους επί συγκεκριμένου θέματος με τρόπο λογικό, καλοπροαίρετο και ανοιχτόμυαλο, με την πρόθεση κατάληξης σε μια απόφαση ».

Η διαβούλευση συνίσταται σε κατηγορίες και είδη με βάση τον βαθμό εμπλοκής (επίπεδο συμμετοχής) των συντελεστών, το θέμα, το πεδίο εφαρμογής και το μέγεθος επίδρασης στην τοπική κοινωνία. Η ηλεκτρονική διαβούλευση, πιο συγκεκριμένα, η οποία φαίνεται να κυριαρχεί μεταξύ των διαβουλευτικών τεχνικών, αποτελεί μια μέθοδο συμμετοχικού σχεδιασμού με μεγάλες δυνατότητες, ευέλικτη και δημοκρατική.

Στην παρούσα εργασία μελετάται η χρησιμότητα του δυναμικού αυτού πολιτικού εργαλείου στην προώθηση του κυκλικού μοντέλου οικονομίας που προβάλλεται ολοένα και περισσότερο ως η κατάλληλη λύση στα προβλήματα της αύξησης του πληθυσμού της γης και στην επακόλουθη αυξημένη ζήτηση πρώτων υλών.

Η κυκλική οικονομία είναι ένα μοντέλο παραγωγής και κατανάλωσης, το οποίο περιλαμβάνει κοινή χρήση, χρηματοδοτική μίσθωση, επαναχρησιμοποίηση, επισκευή, ανακαίνιση και ανακύκλωση υπαρχόντων υλικών και προϊόντων για όσο το δυνατόν μεγαλύτερο διάστημα. Με αυτόν τον τρόπο, ο κύκλος ζωής των προϊόντων παρατείνεται και στην πράξη, αυτό συνεπάγεται τη μείωση των αποβλήτων στο ελάχιστο. Όταν ένα προϊόν φτάσει στο τέλος της

ζωής του, τα υλικά που το απαρτίζουν διατηρούνται στην οικονομία και μπορούν να χρησιμοποιηθούν παραγωγικά ξανά και ξανά, δημιουργώντας έτσι περαιτέρω αξία.

Αν και οι πόλεις αντιμετωπίζουν πολλές σύγχρονες περιβαλλοντικές προκλήσεις, κατέχουν επίσης το κλειδί στην υλοποίηση ενός κυκλικού μέλλοντος. Οι τεράστιες συγκεντρώσεις πληθυσμού και δραστηριοτήτων εντός των πόλεων παρέχουν τη σπίθα για καινοτομία και συνεργασία, καθιστώντας τις πόλεις ιδανικά οικοσυστήματα για τη δημιουργία κυκλικών λύσεων. Μέσω της μετάβασης σε ένα νέο κυκλικό μοντέλο, επίσης, οι πόλεις τοποθετούνται σε προνομαχική θέση ώστε να αποκομίσουν επιβραβεύσεις, να γίνουν πιο υγιείς, ανθεκτικές και ευπροσάρμοστες.

Ο περίπλοκος χαρακτήρας των περιβαλλοντικών προβλημάτων δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί εύκολα, ακόμη και στα χαμηλότερα επίπεδα κοινωνικοπολιτικής οργάνωσης - πόλεις, κωμοπόλεις, γειτονιές - καθώς υπάρχει αποσύνδεση και έλλειψη συνεργασίας μεταξύ της κοινότητας, της κυβέρνησης, των μη κυβερνητικών οργανώσεων και του ιδιωτικού τομέα. Ωστόσο, αυτό φαίνεται ότι δύναται να ανατραπεί όταν η διαδικασία της λήψης αποφάσεων μοιράζεται μεταξύ των ενδιαφερόμενων μερών μέσα από στρατηγικές συμμετοχικής διακυβέρνησης .

Η παρούσα διπλωματική εργασία στοχεύει στη διερεύνηση των εξής ζητημάτων: η δημόσια διαβούλευση μπορεί να συμβάλει στην ενημέρωση, στην ευαισθητοποίηση και στη δέσμευση των πολιτών σε τοπικό επίπεδο; Επιπλέον, πόσο θετικά βλέπουν οι πολίτες του δήμου Ξάνθης το ενδεχόμενο της συμμετοχής τους σε διαβουλευτικές διαδικασίες και της υιοθέτησης κυκλικών αρχών στον δήμο τους;

Προκειμένου να απαντηθούν τα ανωτέρω ερωτήματα, γίνεται αρχικά βιβλιογραφική έρευνα, κυρίως ξένης αρθρογραφίας και διαδικτυακών πηγών. Τα αποτελέσματά της παρουσιάζονται στο πρώτο και δεύτερο κεφάλαιο με την απαγωγική μέθοδο. Πιο συγκεκριμένα, στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στη δημόσια διαβούλευση ως θεωρία και έννοια. Κατόπιν, παρουσιάζονται οι μορφές και οι τεχνικές διαβούλευσης και γίνεται σύντομη αναφορά στο αντίστοιχο θεσμικό πλαίσιο σε Ευρώπη και Ελλάδα. Στη συνέχεια, παρατίθενται τα οφέλη της διαβούλευσης, με έμφαση στον τομέα της πληροφόρησης και της ευαισθητοποίησης εστιάζοντας στον τομέα του περιβάλλοντος.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, παρουσιάζονται ο ορισμός και οι βασικές αρχές της κυκλικής οικονομίας, όπως επίσης και οι παράγοντες που οδηγούν στην ανάγκη μετάβασης στην

κυκλικότητα. Ακολούθως, αναλύονται οι μέθοδοι και τα οφέλη και παρατίθεται το ευρωπαϊκό και εθνικό πλαίσιο και στρατηγική. Τέλος, εξετάζεται το κυκλικό μοντέλο σε επίπεδο πόλεων.

Στο τρίτο κεφάλαιο, περιγράφεται η σχέση της δημόσιας διαβούλευσης και της συμμετοχικής δημοκρατίας γενικότερα με την αντιμετώπιση των *wicked problems* (κακά προβλήματα), όπως είναι αυτά που σχετίζονται με το περιβάλλον. Ακολουθεί έρευνα με ερωτήματα κυρίως κλειστού τύπου, βαθμονόμησης, που διανέμεται ηλεκτρονικά σε δημότες της Ξάνθης μέσω mail ή μέσω κοινωνικής δικτύωσης, με στόχο δημόσιες ομάδες ενεργών πολιτών. Η μέθοδος ανάλυσης είναι περιγραφική με παράθεση διαγραμμάτων και εξετάζονται οι εξής μεταβλητές:

Τα αποτελέσματα της έρευνας παρουσιάζονται με περιγραφική στατιστική και αποτυπώνουν ενδεικτικά:

- το επίπεδο πληροφόρησης των πολιτών στον τομέα της κυκλικής οικονομίας
- τη στάση τους απέναντι στις κυκλικές αρχές στην καθημερινότητά τους
- το πώς αντιλαμβάνονται τη σχέση της δημόσιας διαβούλευσης και της συμμετοχικότητας με το κυκλικό μοντέλο οικονομίας, γενικότερα αλλά και συγκεκριμένα στον δήμο τους.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρατίθενται τα συμπεράσματα τα οποία καταδεικνύουν ότι εμπλέκοντας του πολίτες σε μια διαδικασία συμμετοχικού σχεδιασμού και δημόσιας διαβούλευσης, μπορεί να επιτευχθεί η ορθή ενημέρωση και κατόπιν η δέσμευσή τους σε ζητήματα σύγχρονα, όπως η μετάβαση από το γραμμικό στο κυκλικό μοντέλο οικονομίας. Τέλος, στο ίδιο κεφάλαιο διατυπώνονται προτάσεις οι οποίες θα μπορούσαν να εφαρμοστούν από τη δημοτική αρχή και να τύχουν ευρείας αποδοχής από την τοπική κοινωνία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η δημόσια διαβούλευση

1.1 Η δημόσια διαβούλευση – εννοιολογικό πλαίσιο

Η δημόσια διαβούλευση είναι ένα μέσο για τη βελτίωση της δημοκρατικής διακυβέρνησης, το οποίο βοηθά τις κυβερνήσεις να συμβουλευούνται τους πολίτες τους για τα βασικά ζητήματα δημόσιας πολιτικής που αντιμετωπίζει η κυβέρνηση. Αναζητώντας ορισμούς στη διεθνή και εγχώρια βιβλιογραφία διαπιστώνει κανείς μια πληθώρα εννοιολογικών προσεγγίσεων.

Στην παρούσα εργασία, διευκρινίζεται ότι ως διαβούλευση θα εννοείται η μετάφραση των λέξεων *deliberation* και *consultation*. Στη διεθνή βιβλιογραφία φαίνεται ότι οι δύο έννοιες έχουν δυσδιάκριτα όρια και συχνά διαχωρίζονται από το κατά πόσο μια διαβουλευτική διαδικασία στοχεύει στη λήψη αποφάσεων (*deliberation*) ή είναι απλώς συμβουλευτική (*consultation*) (Λιότζης, 2015, σ. 14). Ωστόσο, δεν είναι πάντα εφικτό να προσδιοριστεί ο βαθμός στον οποίον θα επηρεαστούν οι τελικές αποφάσεις από την ίδια τη διαβουλευτική διαδικασία. Ένα στοιχείο που συμβάλλει στη διαφοροποίηση των εννοιών αυτών είναι η ένταξη της διαβούλευσης στον ευρύτερο διάλογο για μια εναλλακτική μορφή δημοκρατίας, τη διαβουλευτική δημοκρατία (*deliberative democracy*) (Γκικόκα, 2019, σ. 18).

Ο Γερμανός φιλόσοφος και κοινωνιολόγος Jurgen Habermas ασχολήθηκε ενδελεχώς με τη δημοκρατία και την έννοια της νομιμοποίησής της. Σε ένα από τα έργα του, το «Between Facts and Norms» ορίζει τη δημόσια διαβούλευση ως μία διαδικασία που προσδίδει κύρος και νομιμοποίηση στο δίκαιο. Υποστηρίζει ότι το άτομο πολιτικοποιείται και πλάθει την ιδεολογική του ταυτότητα μέσω της συμμετοχής του στον δημόσιο βίο, όπου βασική αξία είναι η ανοιχτή διαβούλευση μεταξύ αυτόνομων πολιτών (Habermas, 1996, σ. 159). Η διαβούλευση χαρακτηρίζεται ιδανικά από σημαντικό ενδιαφέρον για τη νομιμοποίηση των αποτελεσμάτων και των αποφάσεων, παρόλο που η συναίνεση μεταξύ των συμμετεχόντων δεν απαιτείται ως απώτερος σκοπός, καθώς υπάρχει η συνειδητοποίηση ότι θα επιδιωχθεί η ικανοποίηση ατομικών συμφερόντων (Γκικόκα, 2019, σ. 19).

Ο Habermas διαπιστώνει ότι για να νομιμοποιηθεί η εξουσία δεν φτάνει το να υπάρχει νομιμότητα στους κανόνες δικαίου και η εφαρμογή τους να γίνεται μέσω εξαναγκασμού από το κράτος. Θεωρεί ότι πρέπει να επιδιώκεται η υπόδειξη των προϋποθέσεων για να επιτευχθεί

μια ευρεία πολιτική συναίνεση που θα ενσωματώνει το δυναμισμό των νεωτερικών κοινωνιών (Κελεμένης, 2017, σ. 9).

Η Simone Chambers συμπεραίνει ότι, σε γενικό πλαίσιο, η διαβούλευση στοχεύει στην παραγωγή λογικών, καλά ενημερωμένων απόψεων μεταξύ συμμετεχόντων που είναι πρόθυμοι να αναθεωρήσουν τις προτιμήσεις τους υπό το φως της συζήτησης, των νέων πληροφοριών και των εμπειριστατωμένων ισχυρισμών από άλλους συμμετέχοντες. Και εδώ σημειώνεται ότι αν και η συναίνεση δεν χρειάζεται να είναι ο απώτερος στόχος της, και οι συμμετέχοντες αναμένεται να επιδιώξουν τα ενδιαφέροντά τους, τη διαδικασία χαρακτηρίζει ένα γενικό ενδιαφέρον για τη νομιμότητα των αποτελεσμάτων (Chambers, 2003, σ. 30).

Ανάμεσα στους πολλούς ορισμούς της διαβούλευσης και της διαβουλευτικής δημοκρατίας, η Hartz – Karp επιλέγει ως πιο πρακτικό αυτόν της *Deliberative Democracy Consortium* (Κοινοπραξία Διαβουλευτικής Δημοκρατίας) σύμφωνα με την οποία η διαβούλευση «είναι μια προσέγγιση στη λήψη αποφάσεων στην οποία οι πολίτες λαμβάνουν υπόψη τα σχετικά γεγονότα από πολλές απόψεις, συνομιλούν μεταξύ τους για να σκεφτούν κριτικά τις επιλογές που έχουν προκύψει και να διευρύνουν τις προοπτικές, τις απόψεις και τις αντιλήψεις τους» (Hartz-Karp, 2005, σ. 1).

Ο Douglas Schuler (2010), σε άρθρο του στον τόμο “ Open Government” των Lathrop και Ruma, περιγράφει: « Ουσιαστικά η διαβούλευση είναι μια διαδικασία κατευθυνόμενης επικοινωνίας κατά την οποία οι άνθρωποι συζητούν τις ανησυχίες τους με λογικό, ευσυνείδητο και ανοιχτό τρόπο, έχοντας ως σκοπό τη λήψη μιας απόφασης». Προσθέτει ότι πρόκειται για μια σημαντική ικανότητα πολιτικής νοημοσύνης, η οποία, αφού οδηγήσει στη λήψη της απόφασης, θέτει το πλαίσιο δραστηριότητας ή σχεδιασμού που μοιράζεται ένας μεγαλύτερος αριθμός ατόμων, παρουσιάζει ένα συνεκτικό όραμα για το μέλλον και μπορεί να οδηγήσει σε αυξημένη αλληλεγγύη σε μια ομάδα (Schuler, 2010, σ. 93)

Τέλος, ο οδηγός διαβούλευσης για ΟΤΑ της ΕΕΤΑΑ (2020) περιγράφει συνοπτικά τη διαδικασία διαβούλευσης ως « έναν ανοικτό χώρο δημιουργίας νέων δυνατοτήτων, ανάμεσα σε δύο παράλληλους “κόσμους”: αυτόν της εξουσίας και των λειτουργιών της από τη μια και εκείνον της κοινωνίας και των μελών της από την άλλη».

1.2 Μορφές και είδη διαβούλευσης

Η δημόσια διαβούλευση είναι ένα από τα βασικά ρυθμιστικά εργαλεία που χρησιμοποιούνται για την εξασφάλιση της διαφάνειας και της αποτελεσματικότητας . Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ (2001), υπάρχουν τρεις μορφές αλληλεπίδρασης με τα ενδιαφερόμενα μέλη του κοινού. Στην πράξη, αυτές οι τρεις μορφές αλληλεπίδρασης συνδυάζονται συχνά με προγράμματα δημόσιας διαβούλευσης, που αλληλοσυμπληρώνονται και αλληλεπικαλύπτονται, καλύπτοντας διαφορετικά στάδια διαμόρφωσης πολιτικής, όπως αυτά του σχεδιασμού, της εφαρμογής και της αξιολόγησής της . Τα τρία αυτά επίπεδα αναλύονται ως εξής:

Ενημέρωση / Πληροφόρηση (Information) : Περιλαμβάνει την κοινοποίηση πληροφοριών σχετικά με κανονιστικές αποφάσεις και αποτελεί βασικό δομικό στοιχείο του κράτους δικαίου. Είναι μια μονόδρομη διαδικασία επικοινωνίας στην οποία το κοινό παίζει έναν παθητικό ρόλο στη λήψη κυβερνητικών πληροφοριών. Η κοινοποίηση δεν αποτελεί διαβούλευση από μόνη της, αλλά μπορεί να είναι το πρώτο βήμα. Σε αυτήν την κατεύθυνση, η έγκαιρη ενημέρωση επιτρέπει στους ενδιαφερόμενους να βρουν τον χρόνο να προετοιμαστούν για επερχόμενες διαβουλεύσεις.

Διαβούλευση (Consultation) : Περιλαμβάνει την ενεργή αναζήτηση των απόψεων των ενδιαφερόμενων και των επηρεαζόμενων ομάδων. Είναι μια αμφίδρομη ροή πληροφοριών, η οποία μπορεί να λάβει χώρα σε οποιοδήποτε στάδιο της κανονιστικής ανάπτυξης, από την φάση του προσδιορισμού του προβλήματος έως την αξιολόγηση του υπάρχοντος κανονιστικού πλαισίου. Μπορεί να είναι μια διαδικασία που ολοκληρώνεται σε ένα στάδιο ή, όπως συμβαίνει ολοένα και περισσότερο, ένας συνεχής διάλογος. Στο σημείο αυτό, η διαβούλευση εστιάζει στη συλλογή πληροφοριών για τη διευκόλυνση της σύνταξης νομοθετημάτων υψηλότερης ποιότητας.

Συμμετοχή (Active participation) : Είναι η ενεργή συμμετοχή των ομάδων συμφερόντων στη διαμόρφωση κανονιστικών ρυθμίσεων, στόχων, πολιτικών και προσεγγίσεων, ή κατά τη σύνταξη κανονιστικών κειμένων. Η συμμετοχή συνήθως εστιάζει στη διευκόλυνση της εφαρμογής και τη βελτίωση της συμμόρφωσης, της συναίνεσης και της πολιτικής στήριξης (OECD, Background Document on Public Consultation, 2006, σ. 1) .

Οι διαδικασίες ενεργής συμμετοχής δίνουν τη δυνατότητα στους ανθρώπους να θέτουν τα δικά τους θέματα προς συζήτηση με την κυβέρνηση και μπορούν επίσης να ενθαρρύνουν ή να επιτρέπουν στους συμμετέχοντες να αναλάβουν ευθύνη για τη συμβολή τους στις λύσεις.

Η ευθύνη για την τελική απόφαση ανήκει συνήθως στην κυβέρνηση, αλλά μπορεί, σε ορισμένες περιπτώσεις, να μοιράζεται με πολίτες, κοινότητες ή ενδιαφερόμενα μέρη. Είναι κρίσιμο, το ποιος θα είναι ο τελικός υπεύθυνος λήψης αποφάσεων, να είναι προκαθορισμένο και συμφωνημένο στη διαδικασία σχεδιασμού (Queensland Government, Department of Communities, 2005, σ. 6).

Τα ίδια βασικά επίπεδα διαβούλευσης υιοθετεί και ο ΟΗΕ, διευκρινίζοντας ότι κάθε ένα από τα επίπεδα εμπλοκής είναι κατάλληλο σε ειδικές συνθήκες κάθε φορά και για την επίτευξη συγκεκριμένων αποτελεσμάτων (United Nations, 2007, σ. 42). Ενημέρωση, διαβούλευση και ενεργή συμμετοχή μπορεί να θεωρηθούν ως ένα συνεχές της συμμετοχής της κοινότητας, με αυξανόμενα επίπεδα εμπλοκής και επίδρασης. Ενώ υπήρξε μια στροφή προς φορείς που χρησιμοποιούν στρατηγικές εξασφάλισης αφοσίωσης που είναι περισσότερο συμβουλευτικές ή συμπεριλαμβάνουν μεγαλύτερη συμμετοχή της κοινότητας, μερικές φορές είναι απαραίτητη η συμμετοχή σε δύο ή περισσότερα επίπεδα για να επιτευχθούν τα επιθυμητά αποτελέσματα. (Queensland Government, Department of Communities, 2005, σ. 6).

Στα πρακτικά του εργαστηρίου περί καινοτομιών στη διαβούλευση του ΕΚΔΔΑ (2011), καταγράφονται τρία είδη διαβούλευσης ανάλογα με το σημείο του κύκλου ζωής της δημόσιας πολιτικής στην οποία βρισκόμαστε και με τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα της διαβουλευτικής διαδικασίας. Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για :

- τη διαβούλευση για τον ορισμό του προβλήματος (*agenda setting*). Περιλαμβάνει περιπτώσεις όπου αναζητούνται οι απόψεις της κοινωνίας γύρω από τα θέματα που θα αποτελέσουν την πολιτική agenda του κράτους. Οι πολίτες συμμετέχουν, δηλαδή, στην οριοθέτηση του προβλήματος, το οποίο στη συνέχεια θα χρειαστεί την απαραίτητη νομοθετική ή πολιτική διαδικασία.
- τη διαβούλευση για τη λύση του προβλήματος. Στο είδος αυτό κυριαρχούν οι προνομοθετικές διαβουλεύσεις. Εδώ, το πολιτικό σύστημα αναζητά προτάσεις επίλυσης ήδη οριοθετημένων προβλημάτων.
- τη διαβούλευση – αξιολόγηση για τον τρόπο εφαρμογής των λύσεων που έχουν υιοθετηθεί κατά την προηγούμενη φάση. Στην περίπτωση αυτή επιδιώκεται η διατύπωση απόψεων από τους πολίτες σχετικά με το αν υπάρχει ικανοποίηση με τον τρόπο που εφαρμόστηκαν οι πολιτικές λύσεις (Κομσέλη, 2011, σσ. 11-13).

1.3 Μέθοδοι / Τεχνικές διαβούλευσης

Ακολουθώντας το προαναφερθέν πλαίσιο που προτείνεται από τον ΟΟΣΑ και τον ΟΗΕ, οι τεχνικές διαβούλευσης μπορούν να διακριθούν σε τρεις βασικές κατηγορίες: αυτές της ενημέρωσης, της διαβουλευτικής διαδικασίας και της ενεργής συμμετοχής.

Στην παρούσα εργασία παρουσιάζονται επιγραμματικά κάποιες από τις πολυάριθμες τεχνικές με βάση τους τρεις παραπάνω άξονες. Πιο συγκεκριμένα, οι κύριες τεχνικές που χρησιμοποιούνται για την ενημέρωση και την ανταλλαγή πληροφοριών είναι οι ακόλουθες: διαφήμιση, διαδικτυακές διαδικασίες πληροφόρησης, πρόγραμμα εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης, ενημερωτικά δελτία, βίντεο πολυμέσων, συνεντεύξεις σε δελτία ειδήσεων, τηλεφωνικές γραμμές, ένθετα εφημερίδων, εκθέσεις ή εκδηλώσεις, κοινοτικές συναντήσεις, άτυπα φόρουμ συλλόγων και άλλες (United Nations, 2007, σ. 42).

Η *ad hoc* διαβούλευση (Γνώση Αναπτυξιακή, 2011, σ. 168) μπορεί να πραγματοποιηθεί σε διάφορα σημεία της διαδικασίας σχεδιασμού ή ανάπτυξης πολιτικών, προγραμμάτων ή υπηρεσιών. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τον εντοπισμό και τον καθορισμό ή την αξιολόγηση κάποιων επιλογών ή για την αξιολόγηση υφιστάμενων πολιτικών, προγραμμάτων ή υπηρεσιών. Οι σημαντικότερες τεχνικές που χρησιμοποιούνται και αναφέρονται ενδεικτικά είναι οι : οι ομάδες συζήτησης και τα εργαστήρια (workshops), οι συνεντεύξεις, οι δημοσκοπήσεις, οι έρευνες και η ηλεκτρονική διαβούλευση σε πολλές μορφές.

Ως προς την ενεργή συμμετοχή των πολιτών στην κυβερνητική πολιτική και τη λήψη αποφάσεων, χρειάζεται να προχωρήσει κανείς πέρα από την ανταλλαγή πληροφοριών και τη διαβούλευση. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με πολλές τεχνικές, μερικές από τις οποίες παρουσιάζονται παρακάτω ¹.

1.3.1 Citizens' juries: Εκπρόσωποι Δημοτών (Ένορκτοι)

Σύμφωνα με την τεχνική αυτή, επιλέγονται τυχαία κάποιοι πολίτες (12-25 άτομα) ως εκπρόσωποι της κοινωνίας και η διαδικασία διεξάγεται με την εποπτεία συντονιστή και τη βοήθεια εμπειρογνομόνων. Ακολουθεί συζήτηση ώστε να προκύψει ένα δελτίο με τις πιθανές

¹ Queensland Government, Department of Communities (2005) και United Nations (2007).

λύσεις των ζητημάτων, το οποίο δημοσιεύεται. Όπως αντιλαμβάνεται κανείς η επιτυχία της τεχνικής αυτής εξαρτάται κατά πολύ από την εμπειρία του συντονιστή και την επιλογή των εκπροσώπων της τοπικής κοινωνίας. Προϋποθέτει σωστή ενημέρωση, λογική σκέψη και επιχειρηματολογία και προσεκτική εξέταση των δεδομένων.

Ως σχόλια, θα μπορούσαν να ειπωθούν ότι από τη διαδικασία προκύπτουν αμερόληπτες και αντικειμενικές αποφάσεις έπειτα από εκτεταμένη συζήτηση και είναι εξαιρετικά καθορισμένο το αποτέλεσμα που εκδίδεται μέσω ετυμηγορίας. Από την άλλη, το δείγμα των πολιτών που εμπλέκονται είναι μικρό, αν και αυτό πρέπει να είναι ιδιαίτερα αντιπροσωπευτικό των δημογραφικών στοιχείων της συγκεκριμένης περιοχής, ενώ είναι χρονοβόρα και ακριβή διαδικασία.

1.3.2 Citizens' Panels: Πάνελ πολιτών

Πρόκειται για μία τεχνική διαβούλευσης που περιλαμβάνει τη συμμετοχή κάποιων εκατοντάδων ανθρώπων (750-2000) που επιλέγονται τυχαία. Ενημερώνονται και στη συνέχεια δηλώνουν την άποψή τους τακτικά για θέματα της τοπικής κοινωνίας μέσω διάφορων μεθόδων, όπως συνεντεύξεις ή τηλεφωνικές έρευνες.

Στην παρούσα περίπτωση, το δείγμα του πληθυσμού είναι σαφώς μεγαλύτερο και υπάρχει η δυνατότητα εκπροσώπησης πολλών κοινωνικών ομάδων με διαφορετικά χαρακτηριστικά, όπως ηλικία, φύλο ή τοποθεσία κατοικίας. Τα αποτελέσματα της διαδικασίας θεωρούνται αξιόπιστα καθώς το δείγμα είναι μεγάλο και μπορούν έτσι να αξιοποιηθούν σε μελλοντικές έρευνες. Επιπρόσθετα, υπάρχει η δυνατότητα επανεξέτασης ζητημάτων λόγω της τακτικότητας.

Στα αρνητικά της μεθόδου, αναφέρεται ότι το κόστος αυτής της τεχνικής μπορεί να θεωρηθεί υψηλό καθώς εξαρτάται από τη μέθοδο συμβουλευτικής και τη συχνότητα εφαρμογής της. Επιπλέον, εξαρτάται και από το προσωπικό που απαιτείται για την εύρυθμη λειτουργία τους. Επίσης, φαίνεται ότι λειτουργεί καλύτερα στα πλαίσια διαβούλευσης για θέματα ευρύτερου ενδιαφέροντος.

13.3 Deliberative Polling: Συμβουλευτική Δημοσκόπηση

Περιλαμβάνει συναντήσεις 100-300 πολιτών που επιλέγονται τυχαία ώστε να εκπροσωπούν διάφορες δημογραφικές ομάδες του πληθυσμού. Πριν τις συναντήσεις προηγούνται δημοσκοπήσεις με ερωτηματολόγια που καταγράφουν τις απόψεις των εκπροσώπων στο ζήτημα. Έπειτα, ακολουθούν συναντήσεις για συζήτηση μεταξύ ομάδων με την εποπτεία συντονιστή και την παρουσία ειδικών. Δίδεται πρόσβαση σε ενημερωτικό υλικό και συμπληρώνονται ξανά τα αρχικά ερωτηματολόγια.

Οι αλλαγές που προκύπτουν στις αρχικές απόψεις καταδεικνύουν την ενδεχόμενη μεταστροφή στη στάση του κοινού όταν αποκτά πρόσβαση σε σωστή ενημέρωση. Ακόμη, αποτυπώνονται αξιόπιστα αποτελέσματα σε θέματα για τα οποία, συνήθως, δεν γνωρίζουν πολλά οι πολίτες.

Στην αρνητική πλευρά της μεθόδου καταγράφεται το ότι είναι διαδικασία χρονοβόρα καθώς, αν και διενεργείται σε λίγες μέρες, η προετοιμασία της μπορεί να φτάσει τους 6 μήνες. Επίσης, το κόστος της είναι υψηλό αφού συχνά απαιτείται η συνεργασία με τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας.

1.3.4 Focus Groups: Εστιασμένες Ομάδες

Πρόκειται για συντονισμένες συζητήσεις με μικρές ομάδες ατόμων (6-12). Οι συζητήσεις αυτές καταγράφονται και κατόπιν συντάσσεται αναφορά της διαδικασίας και των αποτελεσμάτων της. Απαντώνται ερωτήματα σε συγκεκριμένο χρονικό όριο.

Αξίζει να ειπωθεί ότι το μικρό μέγεθος των ομάδων προσφέρει άνεση σε όσους δεν «ακούγονται» συνήθως, όπως αυτοί που δεν ομιλούν καλά τη γλώσσα. Εξασφαλίζεται διαδραστική συμμετοχή που δίνει θετικό πρόσημο στη διαδικασία. Όσον αφορά στο κόστος, αυτό είναι μικρό σε αυτή την περίπτωση και η χρονική διάρκεια της διαδικασίας αρκετά σύντομη.

Πολύ σημαντική προϋπόθεση για την επιτυχία της τεχνικής αυτής είναι η παρουσία ικανού συντονιστή ώστε να μην υπάρξει μονοπάληση της συζήτησης. Ως μειονέκτημα, θα μπορούσε να θεωρηθεί ο μικρός αριθμός συμμετεχόντων που δεν επιτρέπει τη γενίκευση των συμπερασμάτων.

1.3.5 World Cafes

Η τεχνική αυτή περιλαμβάνει σύντομες συναντήσεις των 20-30 λεπτών σε δημόσιους χώρους για να συζητηθούν συγκεκριμένα θέματα της τοπικής κοινωνίας. Μπορεί, επίσης, να διεξαχθεί και online. Υπάρχουν ομάδες ατόμων που συζητούν το ίδιο θέμα. Η μέθοδος βασίζεται στην υπόθεση ότι οι άνθρωποι έχουν ήδη μέσα τους τη σοφία και τη δημιουργικότητα για να αντιμετωπίσουν ακόμη και τις πιο δύσκολες προκλήσεις και στηρίζεται σε δύο βασικές αρχές: οι άνθρωποι θέλουν να μιλήσουν μαζί για πράγματα που τους ενδιαφέρουν και αν το κάνουν, μπορούν να δημιουργήσουν συλλογική δύναμη. Κάθε γύρος ξεκινά με μια συγκεκριμένη ερώτηση που σχετίζεται με τον γενικό σκοπό της διαβούλευσης. Οι ίδιες ερωτήσεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν για περισσότερους από έναν γύρους.

Μετακινώντας τους συμμετέχοντες γύρω από την αίθουσα, πραγματική ή διαδικτυακή, οι συνομιλίες σε κάθε τραπέζι έρχονται σε επαφή με ιδέες από άλλα τραπέζια, οδηγώντας σε συλλογική νοημοσύνη. Στο τέλος της διαδικασίας οι κύριες ιδέες συνοψίζονται σε μια αναφορά.

Η μέθοδος αυτή μπορεί να συμβάλει στη δημιουργία ιδεών, στην ανταλλαγή γνώσεων, στην τόνωση της καινοτόμου σκέψης και στην εξερεύνηση της δράσης σε πραγματικές καταστάσεις. Επίσης, δίνει στους πολίτες την αίσθηση του ελέγχου της διαδικασίας και του αμοιβαίου σεβασμού.

Ωστόσο, η διαδικασία του *World Cafe* δεν μπορεί να προσφέρει σαφείς και υπεύθυνες άμεσες αποφάσεις, λεπτομερή σχέδια ή στατιστική καταγραφή διαφορετικών απόψεων ενώ απαιτείται σίγουρα καλός συντονισμός, γιατί υπάρχει κίνδυνος ο διαθέσιμος χρόνος να αναλωθεί σε κοινοτοπίες.

Για να γίνει επιλογή της καταλληλότερης τεχνικής κατά περίπτωση, θα πρέπει να ληφθούν υπόψιν τρεις βασικοί παράγοντες που σχετίζονται με (Γνώση Αναπτυξιακή, 2011, σ. 151) :

- Την κυβέρνηση ή τον εκάστοτε φορέα που έχει αναλάβει τη διεξαγωγή της διαβούλευσης. Τα θέματα που οφείλει να εξετάσει είναι αυτά που σχετίζονται με τους

στόχους και το περιεχόμενο της διαδικασίας, ποιες ομάδες – στόχοι θα επιλεγούν, το ευρύτερο πολιτικό περιβάλλον, το νομοθετικό πλαίσιο, τον κύκλο χάραξης και διαμόρφωσης πολιτικής και τους διαθέσιμους πόρους.

- Τους φορείς και τους πολίτες που συμμετέχουν. Στο συγκεκριμένο πεδίο θα πρέπει να εξεταστούν τα δημογραφικά χαρακτηριστικά και οι προτιμήσεις των εμπλεκόμενων, οι παλαιότερες εμπειρίες από αντίστοιχες διαδικασίες διαβούλευσης, οι ικανότητες και οι δομές που παρέχονται.
- Ζητήματα διαδικασίας. Στο σημείο αυτό περιλαμβάνονται οι αρχές που πρέπει να τηρηθούν για την ορθή λειτουργία της διαβουλευτικής διαδικασίας. Ανάμεσα σε αυτές είναι η συμμετοχή, η πλήρης προσέγγιση, ο αμοιβαίος σεβασμός, η ακεραιότητα, η επιβεβαιωμένη διαφορετικότητα και η απόδοση προστιθέμενης αξίας.

Μπορεί να φανεί ότι υπάρχει πληθώρα επιπέδων και τύπων συμμετοχής. Είναι δύσκολο και ίσως αδύνατο να συμπεράνουμε εάν μια τεχνική συμμετοχής είναι καλύτερη από μία άλλη. Η καθεμία έχει τον ρόλο της και εξαρτάται επίσης από το πλαίσιο στο οποίο διαδραματίζεται η διαβούλευση. Ωστόσο, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η εισαγωγή συμμετοχικών προσεγγίσεων μπορεί να αναδείξει αποτελεσματικά την ικανότητα των πολιτών να συμμετέχουν ενεργά στην έρευνα, το σχεδιασμό έργων και την ανάλυση πολιτικής (Duraiappah, 2005, σ. 27).

1.4 Θεσμικό πλαίσιο σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο

Γίνονται εδώ και χρόνια συζητήσεις για την ύπαρξη δημοκρατικού ελλείμματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση και προτείνεται η προώθηση της διαβουλευτικής δημοκρατίας ως μέθοδος αντιμετώπισης του προβλήματος αυτού. Εντούτοις, η διαβούλευση εντάσσεται στην επίσημη πολιτική της Ε.Ε. από το 2005 και μετά. Τότε, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προέβη σε χρηματοδοτήσεις πρωτοβουλιών για την προώθηση της δημόσιας διαβούλευσης (Γκικόκα, 2019, σ. 57).

Σε επίπεδο νομοθετικού πλαισίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεν υπάρχουν άμεσες αναφορές στο θέμα της διαβούλευσης μέχρι τη Συνθήκη της Λισαβόνας το 2007, με τη θέσπιση της

Πρωτοβουλίας των Ευρωπαίων Πολιτών. Η Συνθήκη της Λισαβόνας εισήγαγε στοιχεία που σχετίζονται με τη διαφάνεια, τον διάλογο της κοινωνίας των πολιτών και τα εργαλεία συμμετοχής μέσω του άρθρου 11, αλλά η εφαρμογή της εξακολουθεί να βρίσκεται σε εξέλιξη. Ο θεσμός αυτός δίνει στους ευρωπαίους πολίτες τη δυνατότητα να παρεμβαίνουν άμεσα στο νομοθετικό έργο της Επιτροπής (Ευαγγέλου, 2016, σ. 15). Ο τρόπος συμμετοχής των ευρωπαίων πολιτών στο νομοθετικό έργο της ΕΕ καθορίζεται από τον Κανονισμό 211/2011/ΕΕ. Έπειτα από διαβουλευτικές διαδικασίες, ο κανονισμός οδήγησε στην πράσινη βίβλο για τη συμμετοχή των πολιτών στη χάραξη πολιτικής στο επίπεδο της ΕΕ.

Ιδιαίτερα σημαντικά είναι τα συμβουλευτικά όργανα της Ε.Ε., τα οποία διευκολύνουν την επικοινωνία με την κοινωνία: η Επιτροπή των Περιφερειών και η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (Ο.Κ.Ε.). Η πρώτη αποτελείται από τοπικούς και περιφερειακούς εκλεγμένους εκπροσώπους των 27 κρατών μελών, οι οποίοι διατυπώνουν τη γνώμη τους για σχετικά με την ευρωπαϊκή νομοθεσία. Η δεύτερη έχει ως κυριότερο καθήκον της να εκδίδει γνωμοδοτήσεις, τις οποίες υποβάλλει στην Επιτροπή, στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και στο Συμβούλιο. Η Ο.Κ.Ε. μπορεί να γνωμοδοτεί για όλους τους τομείς κατά τη διάρκεια της ευρωπαϊκής νομοθετικής διαδικασίας ή να εκπονεί γνωμοδοτήσεις με δική της πρωτοβουλία. Η θέση των οργάνων αυτών ισχυροποιείται όλο και περισσότερο και θέτουν σε θέση κεντρικού πρωταγωνιστή τον πολίτη.

Το 2017 η Επιτροπή παρουσίασε τη Λευκή Βίβλο όπου καταγράφονται πέντε σενάρια γύρω από την πιθανή μορφή της Ένωσης το 2025, ανάλογα με τις επιλογές της και η οποία θέτει τις βάσεις για περισσότερες από 2000 δημόσιες εκδηλώσεις, με στόχο να συμπεριληφθούν οι Ευρωπαίοι στον διάλογο για το μέλλον της Ένωσης.

Την περίοδο που διανύουμε είναι σε εξέλιξη η Διάσκεψη για το μέλλον της Ευρώπης, η οποία φανερώνει και την έμφαση που δίνει πλέον η Ευρωπαϊκή Ένωση στις απόψεις των πολιτών της. Η Διάσκεψη υπάγεται στα τρία θεσμικά όργανα που εκπροσωπούνται από τον Πρόεδρο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, τον Πρόεδρο του Συμβουλίου και την Πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, οι οποίοι αποτελούν και την Κοινή Προεδρία της. Πρόκειται για μια σειρά πολυάριθμων διαλόγων και συζητήσεων. Ξεκίνησε επίσημα στις 9 Μαΐου 2021 και αναμένεται να ολοκληρωθεί την άνοιξη του 2022.

Προς συζήτηση τίθενται θέματα όπως η κλιματική αλλαγή και το περιβάλλον, η υγεία, η κοινωνική δικαιοσύνη, ο ψηφιακός μετασχηματισμός, η ευρωπαϊκή δημοκρατία και άλλα. Οι

μέθοδοι που θα αξιοποιηθούν στο πλαίσιο αυτής της διευρυμένης συζήτησης είναι μια πολύγλωσση ψηφιακή πλατφόρμα, αποκεντρωμένες εκδηλώσεις, ομάδες ευρωπαίων πολιτών και οι ολομέλειες της Διάσκεψης.

Στην ελληνική νομοθεσία και διοικητική πραγματικότητα, οι όροι διαβούλευση και συμμετοχή ως διαδικασία νομοθέτησης εμφανίζονται με την «Κανονιστική Μεταρρύθμιση, όπου και αποκτούν συγκεκριμένο περιεχόμενο. Συνδέονται με όρους όπως διαφάνεια και λογοδοσία μέσω ρυθμιστικών πολιτικών και τους προσδίδεται και νομική υπόσταση (Κελεμένης, 2017, σ. 35).

Οι πολιτικές αυτές οδηγούν στη συνέχεια στην «Ανοιχτή Διακυβέρνηση», η οποία συνδυάζει πολιτικά και τεχνολογικά χαρακτηριστικά. Στη βάση της απαντώνται οι πολιτικές αρχές της διαφάνεια, τη διαβούλευσης, της λογοδοσία και της αποκέντρωσης. Με σύμμαχο την τεχνολογία, ο δικτυακός τόπος OpenGov καλύπτει τις ολοένα αυξανόμενες ανάγκες των πολιτών για πληροφόρηση, αξιοκρατία και συμμετοχή στη διαδικασία διαμόρφωσης των αποφάσεων, μέσω διαβουλεύσεων σε νομοθετικές και κανονιστικές πράξεις πολιτικής. Αξιοποιούνται εφαρμογές και εργαλεία ανοικτού κώδικα, αναρτώνται προσκλήσεις εκδήλωσης ενδιαφέροντος, αλλά και πληθώρα σχεδίων νομοθετικών και κανονιστικών διατάξεων που τίθενται σε δημόσια διαβούλευση.

Στη Βίβλο του Ψηφιακού Μετασχηματισμού 2020-2025 (2021) τονίζεται ότι η Ανοικτή Διακυβέρνηση θεωρείται επίσης μια ευκαιρία για να εισαχθούν πιο αυτόνομοι και μακροπρόθεσμοι ανοιχτοί μηχανισμοί διαβούλευσης και συμμετοχής, ενώ σημειώνεται χαρακτηριστικά ότι «η Τοπική Αυτοδιοίκηση είναι ο θεσμός εκείνος που είναι δίπλα στον πολίτη και επιδιώκει την άμεση ικανοποίηση των αναγκών του μέσα από διαδικασίες ενεργής συμμετοχής, διαβούλευσης, συμμετοχής στις αποφάσεις».

Είτε σε εθνικό είτε σε διακρατικό επίπεδο, όποτε επιχειρείται η εισαγωγή του θεσμού της διαβούλευσης, κρίνεται απαραίτητο να τονίζονται οι αρχές που πρέπει να τη συνοδεύουν. Πρόκειται για τις αρχές που προέρχονται από τη διαβουλευτική δημοκρατία και σύμφωνα με τις οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης περιλαμβάνουν (Λαδή, 2015, σ. 87) :

Συμμετοχή: η εξασφάλιση διευρυμένης συμμετοχής από την χάραξη έως την εφαρμογή δημόσιων πολιτικών αποτελεί προαπαιτούμενο στοιχείο για την ύπαρξη ικανοποιητικού επιπέδου ποιότητας. Συνεπώς, και η διαβούλευση οφείλει να βασίζεται σε ευρεία συμμετοχή.

Διαφάνεια και λογοδοσία: ιδιαίτερη σημασία για μια ορθή διαδικασία διαβούλευσης έχει η διαφάνεια, απέναντι στους συμμετέχοντες αλλά και στο κοινό. Απαιτείται σαφής περιγραφή και οριοθέτηση των υπό συζήτηση θεμάτων, των μεθόδων που χρησιμοποιούνται, πώς επιλέγονται οι συμμετέχοντες και ποιοι παράγοντες ασκούν επιρροή στη λήψη αποφάσεων και τον σχεδιασμό πολιτικών. Σχετικά με τη λογοδοσία, οι φορείς που λαμβάνουν μέρος στη διαβουλευτική διαδικασία, πρέπει να δηλώνουν με σαφήνεια τα συμφέροντα που εξυπηρετούν.

Αποτελεσματικότητα: μια διαβουλευτική διαδικασία χρειάζεται να πετύχει αποτελέσματα και συνεπώς καλό είναι να ξεκινά το νωρίτερο δυνατό. Οφείλει να εξασφαλίσει κατανόηση μεταξύ των αντικρουόμενων πλευρών και να βασίζεται στην αναλογικότητα. Δηλαδή, το περιεχόμενο και η μορφή της δράσης πρέπει να αντιστοιχεί στον επιδιωκόμενο στόχο της διαβούλευσης.

1.5 Οφέλη διαβούλευσης στον τομέα της ενεργοποίησης των πολιτών

Οι υποστηρικτές της διαβουλευτικής δημοκρατίας υποστηρίζουν ότι η δημόσια διαβούλευση αυξάνει το ενδεχόμενο της εμφάνισης καλών συλλογικών αποφάσεων. Υπάρχουν δύο λόγοι που στηρίζουν αυτόν τον ισχυρισμό. Πρώτον, η δημόσια διαβούλευση έχει ένα αποτέλεσμα καταιγισμού ιδεών (*brainstorming*), το οποίο θα μπορούσε να βελτιώσει τις περιορισμένες ικανότητες και εσφαλμένες κρίσεις. Δεύτερον, παρατηρείται ότι κατά τη διάρκεια της οι συμμετέχοντες έρχονται σε επαφή με νέες προοπτικές που δεν είχαν συναντήσει νωρίτερα. Αυτές οι δύο λειτουργίες συνιστούν τον καταιγισμό ιδεών που καθιστά τις δημόσιες διαβουλεύσεις λιγότερο επιρρεπείς σε κακή πληροφόρηση (Tse Mei, 2010, σ. 6).

Οι Ackerman και Fishkin (2005) πιστεύουν ότι « η ίδια η διαδικασία συμμετοχής σε εκτεταμένο διάλογο σχετικά με κοινά δημόσια προβλήματα θα προκαλέσει μεγαλύτερη ευαισθησία στο δημόσιο συμφέρον ή τουλάχιστον σε εκτιμήσεις πέρα από στενό, βραχυπρόθεσμο προσωπικό συμφέρον ή την άμεση προσωπική ικανοποίηση». Δύναται να φέρει απτά αποτελέσματα, δηλαδή κοινωνικούς στόχους, οι οποίοι είναι:

- Εκπαίδευση του κοινού

- Ενσωμάτωση δημόσιων αξιών, υποθέσεων και προτιμήσεων στη λήψη αποφάσεων.
- Αύξηση της ουσιαστικής ποιότητας των αποφάσεων
- Ενίσχυση της εμπιστοσύνης στα ιδρύματα.
- Μείωση των συγκρούσεων και
- Επίτευξη αποδοτικότητας κόστους (Beierle, 1998, σ. 24).

Κατά τη διάρκεια μιας δημόσιας συζήτησης μεταξύ ισότιμων συμμετεχόντων, τα επιχειρήματα που πρέπει να επικρατήσουν είναι εκείνα που είναι γενικά και μπορούν να υποστηριχθούν πιο εύκολα. Η σύνδεση μεταξύ της διαβουλευτικής δημοκρατίας και του φυσικού περιβάλλοντος τότε γίνεται εύκολα, δεδομένου ότι στη θεωρία τουλάχιστον όλα τα λογικά και ικανά να σκεφτούν άτομα θα καταλήξουν στο συμπέρασμα πως τα οικολογικά συστήματα από τα οποία εξαρτάται η ανθρώπινη ζωή, πρέπει να προστατεύονται (Zwart, 2007, σ. 489).

Εξάλλου, οι περιβαλλοντολόγοι πιστεύουν γενικά ότι η δημόσια διαβούλευση «θα επιτρέπει στους πολίτες να μαθαίνουν ο ένας από τον άλλον και να βρίσκουν ενδιαφέροντα όπως τα περιβαλλοντικά είναι γενικά για όλους.» (Zwart, 2007, σ. 505). Σχετικά με τη διαβούλευση ως πηγή νομιμότητας, θα ήταν σωστό να ειπωθεί ότι η νομιμότητα δεν προκύπτει από την προκαθορισμένη βούληση των ατόμων, αλλά μάλλον από τη διαδικασία του σχηματισμού της που είναι η ίδια η διαβούλευση (Friant, 2019, σ. 83) .

1.6 Η διαβούλευση στον τομέα της βιώσιμης ανάπτυξης

Οι υποστηρικτές της διαβουλευτικής δημοκρατίας πέτυχαν ένα σημαντικό αποτέλεσμα στην πολιτική: εισήγαγαν τη δημόσια διαβούλευση σε όλα τα πολιτικά ζητήματα. Η ιδέα της δημόσιας διαβούλευσης δίνει έμφαση στην καλή και πλήρη πληροφόρηση, την ορθολογική ανταλλαγή και κριτική διαφορετικών απόψεων και τη λήψη ανάλογων αποφάσεων. Το αποτέλεσμα δείχνει ότι οι πολίτες είναι πράγματι ικανοί να συζητήσουν περίπλοκα θέματα περιβάλλοντος. Και αν οι διαδικασίες υποστηριχθούν και εφαρμοστούν σωστά, οι αποφάσεις

των πολιτών είναι συνήθως ευνοϊκές για την προστασία του περιβάλλοντος (Tse Mei, 2010, σ. 9).

Τα ζητήματα βιωσιμότητας πηγάζουν σχεδόν πάντα από αυτά που ονομάζονται «πονηρά» προβλήματα (*wicked problems*): προβλήματα που μπορεί να έχουν πολλές ή σκοτεινές αιτίες και για τις οποίες δεν υπάρχει σαφής, απλή ή κοινά αποδεκτή λύση. Τα πονηρά προβλήματα κυμαίνονται από τα καθημερινά έως τα βαθύτερα και πιο φιλοσοφικά. Δεν έχουν τεχνικές λύσεις, κυρίως επειδή σε αυτά εμπλέκονται ανταγωνιστικές υποκείμενες αξίες και παράδοξα που απαιτούν είτε σκληρές επιλογές μεταξύ αντικρουόμενων απόψεων ή καινοτόμες ιδέες που μπορούν να ξεπεράσουν τις εγγενείς εντάσεις (Carcasson, 2013, σ. 9). Η αντιμετώπισή τους συχνά απαιτεί προσαρμοστικότητα και αλλαγή στη συμπεριφορά ή την κουλτούρα σε ένα ευρύ φάσμα παραγόντων.

Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται η πεποίθηση ότι η συμμετοχή βελτιώνει την ποιότητα των αποφάσεων. Ο κύριος μηχανισμός είναι ότι, κατά τη διάρκεια της συμμετοχικής διαδικασίας, παράγονται ή διατίθενται πληροφορίες που δεν θα ήταν διαθέσιμες αλλιώς, και ότι, επιπλέον, αυτές οι πληροφορίες πράγματι ενσωματώνονται στην απόφαση. Έτσι, φαίνεται εύλογο το συμπέρασμα ότι οι περιβαλλοντικές αποφάσεις μπορούν να επωφεληθούν από την πραγματική γνώση των φορέων για τις (τοπικές) συνθήκες τους, υποθέτοντας ότι όσοι βρίσκονται πιο κοντά σε ένα πρόβλημα πετυχαίνουν τη βέλτιστη κατανόηση του.

Επιπλέον, μπορεί να υπάρχουν πληροφορίες που «αναδύονται» από τη στενή αλληλεπίδραση των εμπλεκόμενων παραγόντων σε μια ομαδική διαδικασία. Συχνά, οι συγγραφείς τονίζουν τα θετικά αποτελέσματα της κοινωνικής μάθησης, της πολυφωνίας και της δημιουργικής λήψης αποφάσεων ως χαρακτηριστικά της συμμετοχικότητας. Ένας άλλος τύπος πληροφοριών που μπορούν να φανούν σημαντικές είναι αυτές που σχετίζονται με το κατά πόσον θα γίνουν αποδεκτά τα προγραμματισμένα μέτρα. Σε αυτό τον βαθμό, η συμμετοχή γίνεται «όργανο για την αναμονή της αντίστασης» στο σχεδιασμό και την εφαρμογή»².

Σύμφωνα με τον Zwart (2007) ένα συμπέρασμα που μπορεί να εξαχθεί μελετώντας διαβουλευτικές πρακτικές στον τομέα του περιβάλλοντος είναι ότι το γενικότερο πλαίσιο είναι ζωτικής σημασίας και τα ευνοϊκά για το περιβάλλον αποτελέσματα θα εξαρτώνται πάντα

² Linder, W./Vatter, A. (1996): 'Kriterien zur Evaluation von Partizipationsverfahren', στο: Selle, K. (ed.) Planung und Kommunikation, Wiesbaden, Berlin: Bouverlag, pp. 181-88.

από πολύ περισσότερο από ένα επιχείρημα ότι το υγιές περιβάλλον είναι το πιο σημαντικό κοινό συμφέρον.

Ωστόσο, η συμμετοχική λήψη αποφάσεων δεν είναι καθολικά αποδεκτή και υπάρχουν πολλοί επικριτές της. Μελετητές έχουν επισημάνει πολλαπλούς κινδύνους τους οποίους ο Dahl (1994) έχει χαρακτηρίσει ως «δημοκρατικό δίλημμα» μεταξύ αποτελεσματικότητας και συμμετοχής. Πρόσφατα, όλο και περισσότεροι συγγραφείς αναρωτιούνται εάν οι συμμετοχικοί τρόποι φέρουν ουσιαστική βελτίωση στα πολιτικά αποτελέσματα. Ή, πιο συγκεκριμένα, σε ποιο βαθμό και υπό ποιες συνθήκες το κάνουν. Ακόμα κι αν λίγοι ασπάζονται την έννοια της συμμετοχής ως «νέα τυραννία» (Cooke & Kothari 2001), «υπάρχει δίλημμα αν εμπειρικά, τελικά η συμμετοχή δεν βελτιώνει τα αποτελέσματα» (Newig & Fritsch, 2009, σ. 7) .

Υπάρχουν πολλές προκλήσεις, γενικότερα, που από κοινού υποδηλώνουν ότι μια δημοκρατική και ικανή παγκόσμια περιβαλλοντική διακυβέρνηση απαιτεί νέους τρόπους οργάνωσης και χάραξης πολιτικής. Τα περιβαλλοντικά προβλήματα τείνουν να είναι πολυεπίπεδα και οι επιπτώσεις τους δεν ξεπερνούν μόνο τα χωρικά σύνορα (όπως τα εθνικά) αλλά και τα χρονικά. Ακόμη, λόγω της πολυπλοκότητας πολλών περιβαλλοντικών θεμάτων, υπάρχουν αβεβαιότητες και αμφισβητήσεις γύρω από την κατοχή της γνώσης. Αυτές οι προκλήσεις έχουν ωθήσει την ακαδημαϊκή συζήτηση προς αναζήτηση λύσεων στην κατεύθυνση του εκδημοκρατισμού της παγκόσμιας περιβαλλοντικής πολιτικής (Berg & Lidskog, 2018, σ. 1).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 : Κυκλική Οικονομία

2.1 Κυκλική οικονομία – ορισμός και βασικές αρχές

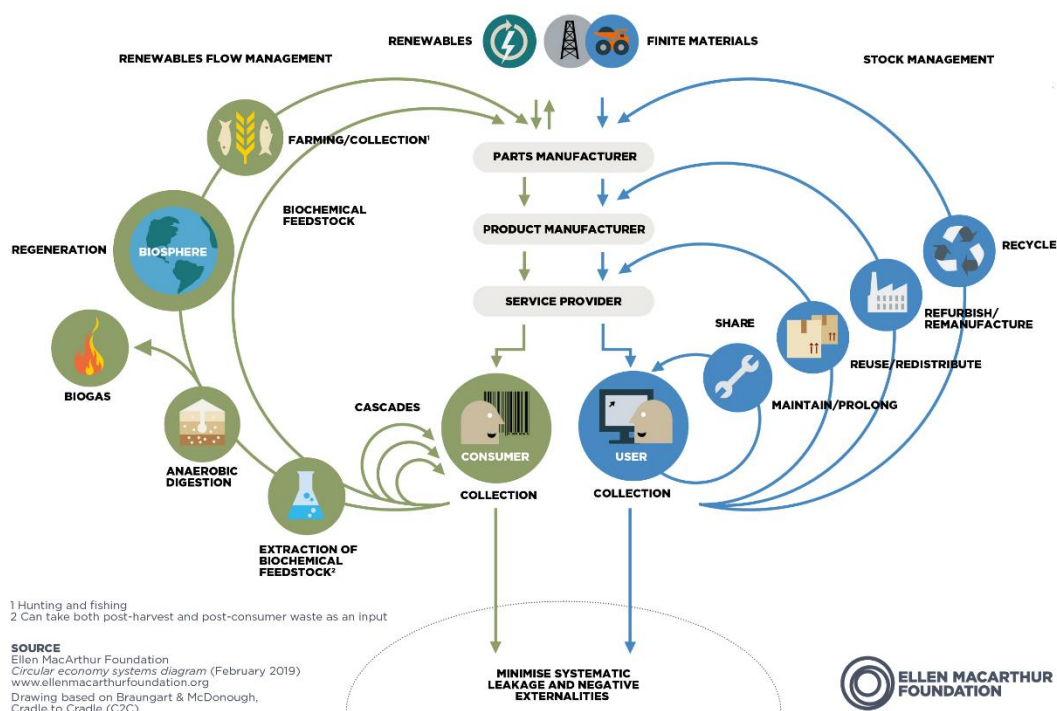
Η έννοια της ΚΟ δεν μπορεί να εντοπιστεί σε κάποια συγκεκριμένη ημερομηνία ή συγγραφέα, αλλά μάλλον σε διαφορετικές σχολές σκέψης. Ωστόσο, υπάρχει η ανάγκη για μια κοινή αντίληψη της έννοιάς της ώστε να καταφέρει κανείς μια επιτυχημένη εφαρμογή της στις επιχειρήσεις και σε άλλες πτυχές της οικονομικής ζωής. Πολλοί μελετητές θεώρησαν ότι το κυκλικό οικονομικό σύστημα ήρθε σε συζήτηση κυρίως από τους περιβαλλοντικούς οικονομολόγους Pearce και Turner, που έστησαν ένα θεωρητικό πλαίσιο βασισμένο σε προηγούμενες μελέτες του οικολογικού οικονομολόγου Kenneth Boulding (Wautelet, 2018).

Η παραπάνω παραδοχή είναι υπό αμφισβήτηση. Μια ενδελεχής ανασκόπηση της βιβλιογραφίας των δύο τελευταίων δεκαετιών καταδεικνύει ότι οι ρίζες της ΚΟ βρίσκονται στην Περιβαλλοντική και Οικολογική Οικονομική επιστήμη (environmental and ecological economics) και στη βιομηχανική οικολογία (industrial economics).

Οι πιο γνωστοί ορισμοί περιλαμβάνουν την προσέγγιση *Cradle-to-cradle*, όπου τα απόβλητα γίνονται πόροι που παράγουν αξία, τη βελτιστοποίηση των συστημάτων υπηρεσιών-προϊόντων και την αρχή της αδράνειας, τη Βιομηχανική Οικολογία, και την *Triple Bottom Line*. Οι Hirsch και Levin (2009) δίνουν μια ερμηνεία – ομπρέλα για την κυκλική οικονομία, χαρακτηρίζοντάς την ως μια σχέση μεταξύ προϋπαρχουσών εννοιών που όμως προηγουμένως δεν είχαν σχέση, ή δεν σχετιζόνταν με τον τρόπο που προτάσσει η έννοια της ομπρέλας, εστιάζοντας σε συγκεκριμένες κοινές ποιότητες ή χαρακτηριστικά. Εδώ, η ΚΟ, με το διευρυμένο και καθολικό περιεχόμενό της, διαφέρει από τις προηγούμενες προσπάθειες καταγραφής που αφορούν μόνο επιλεκτική συλλογή αποβλήτων ή μεμονωμένες προσπάθειες ανακύκλωσης ή αύξησης της ενεργειακής απόδοσης (Dagilienne et al., 2021, σ. 2).

Η ΚΟ ως έννοια παρέμεινε «ανενεργή» για είκοσι χρόνια, τόσο όσον αφορά τη χρήση της φράσης, όσο και ερευνητικά. Από το 1990 υπήρξε πολύ λίγη θεμελιώδης εννοιολογική ανάπτυξη της έννοιας της κυκλικής οικονομίας. Στη συνέχεια εμφανίστηκε η Έλεν Μακ Άρθουρ, ιδρύτρια του Ellen MacArthur Foundation (EMF) το 2010. Σε συνεργασία με

πολλές μεγάλες εταιρείες και τη συμβουλευτική McKinsey, η EMF εξέδωσε το 2013 το σύγγραμμα «Προς την κυκλική οικονομία» (*Towards the Circular Economy*), σε 3 τόμους, ο πρώτος από τους οποίους περιείχε και το περίφημο διάγραμμα «πεταλούδα», το οποίο αναπαράγεται στο παρακάτω σχήμα.

Σύμφωνα με το EMF: «Η κυκλική οικονομία είναι ένα βιομηχανικό σύστημα που είναι αποκαταστατικό ή αναγεννητικό από πρόθεση και σχεδιασμό. ... Αντικαθιστά την έννοια του «τέλους ζωής» με την αποκατάσταση, στρέφεται προς τη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, εξαλείφει τη χρήση τοξικών χημικών ουσιών που βλάπτουν την επαναχρησιμοποίηση και στοχεύει στην εξάλειψη των αποβλήτων μέσω του ανώτερου σχεδιασμού υλικών, προϊόντων, συστημάτων και, εντός αυτών, και των επιχειρηματικών μοντέλων» (Ellen MacArthur Foundation, 2013, σ. 7).

Οι Kirchherr et al. (2017), καταφέρνουν να εντοπίσουν 114 ορισμούς και προχωρώντας σε μια σύνθεσή τους, καταλήγουν στα εξής: «Η κυκλική οικονομία περιγράφει ένα οικονομικό σύστημα που βασίζεται σε επιχειρηματικά μοντέλα που αντικαθιστούν την έννοια του «τέλους ζωής» με μείωση, εναλλακτική επαναχρησιμοποίηση, ανακύκλωση και ανάκτηση

υλικών στις διαδικασίες παραγωγής/διανομής και κατανάλωσης, λειτουργώντας έτσι σε μικροεπίπεδο (προϊόντα, εταιρείες, καταναλωτές), μεσοεπίπεδο (οίκο-βιομηχανικά πάρκα) και μακροεπίπεδο (πόλη, περιοχή, έθνος και πέρα από αυτό), με στόχο την επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης, η οποία συνεπάγεται τη δημιουργία περιβαλλοντικής ποιότητας, οικονομικής ευημερίας και κοινωνικής ισότητας, προς όφελος των σημερινών και των μελλοντικών γενεών» (Kirchherr et al, 2017, σσ. 224-225).

Ένας ορισμός που θα κάλυπτε όλες αυτές τις έννοιες, θα μπορούσε να βασίζεται σε κυρίαρχα χαρακτηριστικά της ΚΟ. Αυτή είναι και η προσέγγιση των McCarthy et al. (2018) που υιοθετήθηκε από τον ΟΟΣΑ, η οποία εντόπισε τα ακόλουθα βασικά χαρακτηριστικά μιας κυκλικής οικονομίας: αυξημένη επισκευή και ανακατασκευή προϊόντων, αυξημένη ανακύκλωση υλικού, πιο ισχυρά προϊόντα μέσω σχεδιασμού, αυξημένη επισκευή και επαναχρησιμοποίηση προϊόντων, αυξημένη παραγωγικότητα υλικών, βελτιωμένη χρησιμοποίηση περιουσιακών στοιχείων και τροποποιημένη συμπεριφορά των καταναλωτών. Τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα αυτών των χαρακτηριστικών απαριθμούνται ως: μειωμένη ζήτηση για νέα αγαθά (και παρθένα υλικά), αντικατάσταση δευτερογενών πρώτων υλών στην παραγωγή, πιο ανθεκτικά και επισκευάσιμα προϊόντα και εκτεταμένες οικονομίες ανταλλαγής (Ekins et al., 2019, σ. 12).

Ως βασικές αρχές του κυκλικού μοντέλου οικονομίας το EMF θέτει τις εξής (Ellen MacArthur Foundation, 2021):

- Μείωση απορριμμάτων και μόλυνσης μέσα από τον σχεδιασμό.

Το ίδρυμα υποστηρίζει πως τα απόβλητα και η μόλυνση του περιβάλλοντος δεν είναι απλώς ατυχήματα, αλλά οι επιπτώσεις των αποφάσεων που λαμβάνονται στο στάδιο του σχεδιασμού, όπου καθορίζεται το 80% των συνεπειών στο περιβάλλον. Προτείνεται η αλλαγή του τρόπου σκέψης ώστε τα απόβλητα να θεωρούνται σχεδιαστικό ελάττωμα και με την αξιοποίηση νέων υλικών και τεχνολογιών, να φτάσουμε στο σημείο να μη δημιουργούνται καν.

- Διατήρηση προϊόντων και υλικών σε χρήση.

Τονίζεται η ανάγκη τα προϊόντα και τα υλικά να διατηρούνται στον κύκλο ζωής της οικονομίας, μέσω της επαναχρησιμοποίησης, της ανακατασκευής και της επισκευής.

- Αναγέννηση φυσικών συστημάτων.

Στη φύση, δεν υφίσταται η έννοια του απορρίμματος. Τα πάντα χρησιμεύουν σε κάτι. Συνεπώς, δεν αρκεί η προσπάθεια ώστε να μην προκαλούνται βλάβες από τον άνθρωπο, αλλά να αναζητούνται τρόποι που θα ωφελήσουν το περιβάλλον. Επιστρέφοντας πολύτιμα συστατικά στο έδαφος και άλλα οικοσυστήματα, ενισχύονται οι φυσικές πηγές.

Το 2015, το EMF δημοσίευσε το *Delivering the Circular Economy: A Toolkit for Policymakers*, με στόχο την υποστήριξη «πολιτικών που αποφάσισαν να περάσουν σε μια κυκλική οικονομία στο σχεδιασμό μιας στρατηγικής για την επιτάχυνση αυτής της διαδικασίας» (Ellen MacArthur Foundation, 2015, σ. 39). Παρόλο που σχεδιάστηκε κυρίως για εθνικούς φορείς χάραξης πολιτικής, οι συγγραφείς τονίζουν ότι αυτή η εργαλειοθήκη είναι εφαρμόσιμη για υπεύθυνους χάραξης πολιτικής σε όλα τα επίπεδα, από δημοτικά έως υπερεθνικά. Η Εργαλειοθήκη περιλαμβάνει πέντε κατηγορίες πολιτικών παρεμβάσεων, οι οποίες παρουσιάζονται ακολούθως μαζί με παραδείγματα εφαρμογής τους:

➤ Εκπαίδευση, ενημέρωση και ευαισθητοποίηση

Για παράδειγμα, εκστρατείες επικοινωνίας και ενημέρωσης που απευθύνονται στις επιχειρήσεις ή το κοινό, ενσωμάτωση του κυκλικού μοντέλου οικονομίας στη διδακτέα ύλη σχολείων και πανεπιστημίων.

➤ Πλατφόρμες συνεργασίας

Στην κατηγορία αυτή μπορούν να υπάρξουν εταιρικές σχέσεις δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, οικονομική και τεχνική υποστήριξη στις επιχειρήσεις, εθελοντικές πλατφόρμες επιχειρηματικής συνεργασίας

➤ Σχέδια υποστήριξης επιχειρήσεων

Οικονομική υποστήριξη στις επιχειρήσεις, για παράδειγμα απευθείας επιδοτήσεις, παροχή κεφαλαίου, οικονομικές εγγυήσεις. Επίσης, τεχνική υποστήριξη, συμβουλευτική, εκπαίδευση και επίδειξη βέλτιστων πρακτικών.

➤ δημόσιες συμβάσεις και υποδομές

Συμπερίληψη στοιχείων αποδοτικότητας πόρων ως κριτήρια δημόσιων συμβάσεων, επενδύσεις στην επέκταση των υποδομών.

➤ Κανονιστικό και φορολογικό πλαίσιο.

Στρατηγικές και στόχοι για την αποδοτικότητα / την παραγωγικότητα των πόρων. Κανονισμοί προϊόντος (π.χ. υλικές απαιτήσεις, εγγυήσεις προϊόντων). Κανονισμός αποβλήτων (π.χ.

απαγορεύσεις υγειονομικής ταφής, απαιτήσεις ανακύκλωσης, εκτεταμένη ευθύνη παραγωγού).

Η οικοδόμηση μιας κυκλικής οικονομίας είναι μια σύνθετη, πολύπλευρη πρόκληση, η οποία πρέπει να αντιμετωπιστεί με κατάλληλα μείγματα πολιτικών. Δεν υπάρχει μείγμα πολιτικών «*one size fits all*», ωστόσο για να είναι αποτελεσματικές, οι υποκείμενες παρεμβάσεις πρέπει να είναι συνεκτικές στη λειτουργία τους (εντός και μεταξύ επιπέδων διακυβέρνησης), συνεπείς στους στόχους τους και αρκετά αξιόπιστες για να προκαλέσουν εμπιστοσύνη στους παράγοντες της οικονομίας.

Στην ολοένα και πιο αλληλένδετη παγκόσμια οικονομία, η καθιέρωση κυκλικότητας συνεπάγεται ουσιαστική διεθνή συνεργασία στη συλλογή δεδομένων και τη γνώση, την ανταλλαγή, τις επενδύσεις και τον πολιτικό συντονισμό. Συγκεκριμένα, οι Geng et al. (2019) προτείνουν πέντε δράσεις προτεραιότητας για τη διευκόλυνση της «παγκοσμιοποίησης» της κυκλικής οικονομίας: (1) δημιουργία μιας παγκόσμιας βάσης δεδομένων για τη συλλογή συνδέσεων μεταξύ των χρήσεων πόρων, (2) καθιέρωση μιας παγκόσμιας πλατφόρμας για την ανταλλαγή γνώσεων σχετικά με την κυκλική οικονομία, (3) καθιέρωση διεθνών συμμαχιών για την προώθηση πειραματισμών μεγάλης κλίμακας. (4) ανάπτυξη διεθνών προτύπων για τη μέτρηση της απόδοσης, την υποβολή εκθέσεων και τη λογιστική για βασικά προϊόντα και (5) την ανάπτυξη προσεγγίσεων για την επιβολή κανονισμών, την επίλυση διαφορών και την εφαρμογή κυρώσεων. Καταλήγουν τελικά, ότι αυτές οι προσπάθειες θα πρέπει να συνδυάζονται για να επιτευχθεί μια διεθνής συμφωνία για τη βιώσιμη διαχείριση πόρων.

2.2 Παράγοντες που καθιστούν αναγκαία τη μετάβαση στην κυκλικότητα

Η μετάβαση στην Κυκλική Οικονομία αναδεικνύεται ως μία από τις πλέον δημοφιλείς κοινωνικές αντιδράσεις σε περιβαλλοντικά προβλήματα και γενικά στην επίτευξη μιας πιο βιώσιμης ανάπτυξης παγκοσμίως. Η ακαδημαϊκή έρευνα στον τομέα της ΚΟ εξελίσσεται ταχύτατα, όπως φαίνεται από τον αριθμό των δημοσιευμένων εργασιών, οι οποίες διπλασιάστηκαν από το 2016 έως το 2020. Τα σχετικά προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), οι κανονισμοί και οι οδηγίες που ψηφίζονται την τελευταία δεκαετία, δείχνουν ότι οδηγούμαστε σε ολοένα και ταχύτερη υιοθέτηση πρακτικών ΚΟ σε σχέση με το πρόσφατο παρελθόν (van Langen et al, 2021, σσ. 1-2).

Πρόσφατη έρευνα του Ευρωβαρόμετρου, το 2019, έδειξε ότι το 93% των ερωτηθέντων στην ΕΕ θεωρεί την κλιματική αλλαγή σοβαρό πρόβλημα και συμφωνεί ότι οι εκπομπές αερίων θερμοκηπίου πρέπει να μειωθούν στο ελάχιστο για να επιτευχθεί ο στόχος της ΕΕ για μια κλιματικά ουδέτερη οικονομία έως το 2050. Επιπλέον, παρόμοια υψηλά ποσοστά σημειώθηκαν σε αυτούς που δήλωσαν ότι έχουν προβεί σε τουλάχιστον μία δράση για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, όπως η μείωση και η ανακύκλωση αποβλήτων (75% των ερωτηθέντων) και μείωση της κατανάλωσης αντικειμένων μιας χρήσης όποτε είναι δυνατόν (62%) (van Langen et al, 2021, σ. 3).

Από τη στιγμή που το EMF έθεσε τη βάση για την παροχή περισσότερων πληροφοριών σχετικά με την κυκλικότητα, άρχισαν να αναδύονται δυνάμεις στο ευρύτερο παγκόσμιο περιβάλλον που οδηγούν τώρα περισσότερο από ποτέ, στην εξέλιξη της κυκλικότητας. Η μελέτη του *Newsweek Vantage*, «*Going Circular: How global business is embracing the circular economy*» (2019), περιγράφει πέντε βασικούς παράγοντες που αποτελούν κινητήριες δυνάμεις της κυκλικής οικονομίας. Πρόκειται για την κλιματική αλλαγή, τους στόχους της Βιώσιμης Ανάπτυξης (SDGs) του ΟΗΕ, οι εθνικοί κανονισμοί και πολιτικές, η ευαισθητοποίηση και ο ακτιβισμός των καταναλωτών και η επιχειρηματική συνέχεια.

Σε έρευνα του ΟΟΣΑ για την Κυκλική Οικονομία σε Πόλεις και Περιφέρειες (OECD, 2020), αναλύονται επίσης οι παράγοντες εκείνοι που αποτελούν μοχλούς προώθησης της μετάβασης προς το κυκλικό μοντέλο οικονομίας. Πιο συγκεκριμένα, πρωταγωνιστούν και πάλι η κλιματική αλλαγή, οι παγκόσμιες ατζέντες και οι κοινωνικοοικονομικές αλλαγές ως οι βασικοί παράγοντες για τη μετάβαση σε κυκλική οικονομία πόλεων και περιοχών. Επιπλέον, η κυκλική μετάβαση κινητοποιείται από τη δημιουργία θέσεων εργασίας, τις πρωτοβουλίες του ιδιωτικού τομέα, τα νέα επιχειρηματικά μοντέλα, τις τεχνικές εξελίξεις και την έρευνα και ανάπτυξη.

Αδιαμφισβήτητος και κυρίαρχος παράγοντας είναι ο διαρκώς αυξανόμενος πληθυσμός και το υψηλότερο βιοτικό επίπεδο που θα οδηγήσουν σε αυξημένα επίπεδα παραγωγής απορριμμάτων και κατανάλωσης πόρων. Μέχρι το 2050, ο παγκόσμιος πληθυσμός αναμένεται να φτάσει τα 9 δισεκατομμύρια ανθρώπους. Επιπλέον, ο αριθμός των νέων πόλεων ενδιάμεσου μεγέθους αυξάνεται επίσης ραγδαία. Αυτές οι τάσεις θα απαιτήσουν τη χρήση βιομάζας, μετάλλων, μη μεταλλικών υλικών και ορυκτών καυσίμων για την κάλυψη των αναγκών τροφίμων, κατοικιών, ενέργειας και υποδομών.

2.3 Μέθοδοι εφαρμογής και οφέλη κυκλικού μοντέλου

Στην διεθνή βιβλιογραφία και αρθρογραφία απαντώνται πολυάριθμες μέθοδοι εφαρμογής της ΚΟ (E.E.T.A.A, 2020, σσ. 10-12). Συναντά κανείς προσεγγίσεις που βασίζονται στα λεγόμενα *Rs* και τα οποία αποτελούν τα βασικά βήματα προς την κυκλικότητα και προκύπτουν από τις τρεις βασικές αρχές της. Συχνά, λοιπόν, οι μελετητές αναφέρονται σε τρία, πέντε, επτά ή και δέκα *R*. Στις περισσότερες περιπτώσεις αυτά αλληλεπικαλύπτονται και για το λόγο αυτό, στην παρούσα εργασία επιλέχθηκε η παρουσίαση των επτά πιο βασικών.

Πιο αναλυτικά:

Απόρριψη (*Refuse - R0*): Πρόκειται για την ανάγκη ελαχιστοποίησης συσκευασιών και όσων επιμέρους στοιχείων συνοδεύουν ένα προϊόν. Η τάση αυτή είναι μέρος μιας ευρύτερης κουλτούρας, που αποβλέπει στην αποφυγή δημιουργίας των απορριμμάτων.

Επαναπροσέγγιση (*Rethink R1*): Εδώ συναντά κανείς την αλλαγή στον σχεδιασμό και την παραγωγή προϊόντων ώστε να γίνουν περισσότερο ανθεκτικά, να αυξήσουν τη διάρκεια ζωής τους, και να αποκτήσουν πολυχρηστικό χαρακτήρα.

Μείωση (*Reduce R2*): Επιδιώκεται η μείωση των αποβλήτων τόσο στον τομέα της κατανάλωσης όσο και σε αυτόν της παραγωγής. Ο καταναλωτής περιορίζει την αλόγιστη αγορά και κατανάλωση. Στο επίπεδο της παραγωγής, γίνεται προσπάθεια να εφαρμόζονται πρακτικές διαμοιρασμού, μίσθωσης ή ενοικίασης εξοπλισμού.

Επαναχρησιμοποίηση (*Re-Use R3*): Στο σημείο αυτό τα προϊόντα διατηρούνται μετά την αρχική χρήση. Η επαναχρησιμοποίηση αφορά αγαθά σε καλή κατάσταση, τα οποία δεν έχουν υποστεί ανακατασκευή ή επιδιόρθωση. Χαρακτηριστικό δείγμα της εν λόγω μεθόδου είναι οι διαδικτυακές δημοπρασίες (π.χ. *eBay*).

Επιδιόρθωση (*Repair R4*): Πρόκειται για την επιμήκυνση της διάρκειας ζωής του προϊόντος μέσω επιδιορθωτικών παρεμβάσεων.

Αναπροσανατολισμός (*Repurpose R5*): Αφορά στη δυνατότητα αξιοποίησης απορριφθέντων αντικειμένων ή εξαρτημάτων ή υλικών, με την κατάλληλη επεξεργασία, ώστε

να αποτελέσουν νέα προϊόντα. Ενδεικτικό παράδειγμα η *Trash art*, όπου «σκουπίδια» μεταμορφώνονται σε έργα τέχνης.

Ανακύκλωση (Recycle R7): Είναι η δημοφιλέστερη μέθοδος, καθώς περιλαμβάνει διαδικασίες επεξεργασίας αποβλήτων (π.χ. πλαστικά, γυαλί, μέταλλα) και την μετατροπή τους σε δευτερογενείς πρώτες ύλες.

Η εφαρμογή του κυκλικού μοντέλου οικονομίας μπορεί να επιφέρει πολλαπλά οφέλη, σε όλα τα επίπεδα. Ενδεικτικά, αναφέρονται τα εξής ως πιο αντιπροσωπευτικά:

- ✓ Βελτίωση στον τομέα των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου.

Στο πλαίσιο της ΚΟ, ενισχύεται η χρήση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, οι οποίες εκπέμπουν λιγότερους ρύπους σε σχέση με τα ορυκτά καύσιμα.

- ✓ Βελτίωση της υγείας και της ανθεκτικότητας των εδαφών

Με τις μεθόδους που προωθεί η ΚΟ, πολλές θρεπτικές ουσίες επανέρχονται στο έδαφος, εξασφαλίζοντας καλύτερη ισορροπία στο ευρύτερο οικοσύστημα.

- ✓ Εξοικονόμηση σημαντικών πόρων

Η ΚΟ κινείται συνολικά γύρω από την εξοικονόμηση πόρων και στην παράταση της ζωής τους.

- ✓ Οικονομική ανάπτυξη.

Μέσω των κυκλικών πρακτικών, της επαναχρησιμοποίησης των υλικών και την παραγωγική κυκλικότητα, αυξάνονται τα έσοδα και επέρχεται οικονομική ανάπτυξη στον ευρύ οικονομικό τομέα.

- ✓ Αύξηση θέσεων εργασίας.

Η υιοθέτηση νέων καινοτόμων πρακτικών που ενθαρρύνουν την κυκλικότητα, καθώς και η βελτιωμένη οργάνωση της αγοράς εργασίας δημιουργούν νέες θέσεις εργασίας.

2.4 Ευρωπαϊκό και εθνικό στρατηγικό πλαίσιο

Τον Ιούλιο του 2014, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε την ανακοίνωση «Προς μια κυκλική οικονομία: ένα πρόγραμμα μηδενικών αποβλήτων για την Ευρώπη», η οποία παράλληλα με μια ανασκόπηση των στόχων σε έξι οδηγίες διαχείρισης αποβλήτων, αποτέλεσε το πρώτο «Πακέτο Κυκλικής Οικονομίας» (CEP) της ΕΕ. Οι βασικοί στόχοι του *CEP* ήταν η ενίσχυση της ανακύκλωσης και η πρόληψη της απώλειας πολύτιμων υλικών, η δημιουργία θέσεων εργασίας και η οικονομική ανάπτυξη, η επίδειξη του τρόπου με τον οποίο τα νέα επιχειρηματικά μοντέλα, ο οικολογικός σχεδιασμός και η βιομηχανική συμβίωση μπορούν να συμβάλουν στη μετάβαση σε «μηδενικά απόβλητα». Πρότεινε επίσης τον καθορισμό ενός (μη δεσμευτικού) βασικού στόχου για την αύξηση της παραγωγικότητας των υλικών κατά 30% μεταξύ 2014 και 2030 (μετρούμενο ως ΑΕΠ ανά μονάδα κατανάλωσης πρώτων υλών), μαζί με την εισαγωγή και τη σύσφιξη των υφιστάμενων στόχων που σχετίζονται με τα απόβλητα (Ekins et al., 2019, σ. 63).

Το 2015, η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, υιοθέτησε το σχέδιο δράσης για τη βιώσιμη ανάπτυξη, το οποίο συμπεριλαμβάνει ένα πλαίσιο 17 βασικών στόχων αειφορίας και ανάπτυξης, την «Ατζέντα 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη» (United Nations, 2015). Μεταξύ των στόχων αυτών, ο δωδέκατος αναφέρεται στην υπεύθυνη κατανάλωση και παραγωγή και συνδέεται άμεσα με το κυκλικό μοντέλο οικονομίας.

Τον ίδιο χρόνο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προβαίνει στην έκδοση του σχεδίου δράσης για την κυκλική οικονομία με τον τίτλο «Το κλείσιμο του κύκλου» (*Closing the Loop*). Στο κείμενο αυτό πρωταγωνιστεί η υιοθέτηση της κυκλικότητας καθώς μια «τέτοια μετάβαση θα είναι μια ευκαιρία να μεταμορφωθεί η ευρωπαϊκή οικονομία και η Ευρώπη να αποκτήσει νέα, αειφόρα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2015, σ. 1). Πιο συγκεκριμένα, διατυπώνονται νομοθετικές προτάσεις για τη διαχείριση των αποβλήτων και την ενθάρρυνση της επαναχρησιμοποίησης και ανακύκλωσης. Τίθενται στόχοι προς στα κράτη μέλη, ώστε να επιτύχουν σύγκλιση στον τομέα των αποβλήτων, να προωθήσουν τις κυκλικές λύσεις στο εσωτερικό τους και τις επενδύσεις προς αυτή την κατεύθυνση.

Προτείνονται 54 δράσεις με χρονικό ορίζοντα υλοποίησης το 2020. Ωστόσο, καθώς το άρθρο 192 της Συνθήκης της Λισαβόνας απαιτεί τα περιβαλλοντικά μέτρα «κυρίως δημοσιονομικού χαρακτήρα» που θεσπίστηκαν σε επίπεδο ΕΕ να θεσπιστούν με ομόφωνη ψηφοφορία στο

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, τα μέσα αυτά αφήνονται σε μεγάλο βαθμό στην αρμοδιότητα των κρατών μελών. Είναι δύσκολο να προσδιοριστεί εάν αυτές οι ενέργειες ήταν αποτελεσματικές στην επίτευξη των γενικών στόχων του CΕP. Αυτό οφείλεται εν μέρει στα σχετικά σύντομα χρονικά πλαίσια, αλλά και στην έλλειψη ποσοτικών στόχων βάσει των οποίων μπορεί να μετρηθεί η επίτευξή τους.

Τον Δεκέμβριο του 2019 ανακοινώθηκε από την ΕΕ η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία (*Green Deal*) που εξειδικεύει τα μέτρα για την επίτευξη των στόχων του θεματολογίου για την βιώσιμη ανάπτυξη του ΟΗΕ. Οι δέσμες πολιτικών για τον βαθύ μετασχηματισμό χαράσσονται σε τομείς που έχει εφαρμογή η ΚΟ και συγκεκριμένα στην βιομηχανία, στα τρόφιμα, στην βιοποικιλότητα, στις τοξικές ουσίες και στη καινοτομία.

Σε εθνικό επίπεδο, υπήρξαν νομοθετικά πλαίσια και επιμέρους μέτρα κατά καιρούς, στην κατεύθυνση της ΚΟ και της ευρύτερης έννοιας της βιώσιμης ανάπτυξης. Στην παρούσα εργασία γίνεται αναφορά στα δύο επιχειρησιακά σχέδια που έθεταν συγκεκριμένους στόχους και εμπεριείχαν σύνολα ρυθμίσεων και μέτρων.

Το 2018, το Κυβερνητικό Συμβούλιο Οικονομικής Πολιτικής (ΚΥ.Σ.ΟΙ.Π.), ενέκρινε το «Εθνικό Επιχειρησιακό Σχέδιο 2018-2019 για την Κυκλική Οικονομία», στο πλαίσιο της Εθνικής Αναπτυξιακής Στρατηγικής. Το σχέδιο αυτό προσδιόριζε κανονιστικές και νομοθετικές δράσεις, με στόχο τη χρηματοδότηση επιχειρήσεων και την ενημέρωση του κοινωνικού συνόλου, ώστε να επιταχυνθεί η μετάβασης της χώρας προς μια κυκλική οικονομία. Παρά την προσπάθεια, όμως, η ενίσχυση της ΚΟ δεν προχώρησε σε ικανοποιητικό βαθμό (Παγκάλου, 2021, σ. 70).

Τον Μάρτιο του 2021, το «Κυκλική Οικονομία – Νέο Σχέδιο Δράσης της Ελλάδας», τέθηκε σε δημόσια ηλεκτρονική διαβούλευση. Το σχέδιο αυτό επιχειρεί να αποτελέσει το νέο στρατηγικό πλαίσιο της χώρας για την κυκλική οικονομία για το χρονικό διάστημα 2021 – 2025 (Υπουργείο Περιβάλλοντος & Ενέργειας, 2021). Περιλαμβάνει 66 δράσεις, από τις οποίες οι 45 αναφέρονται στις αρχές της ενώ οι υπόλοιπες στα βασικά προϊόντα που χρήζουν άμεσης αντιμετώπισης (π.χ. πλαστικά, μπαταρίες, κτίρια κ.α.). Οι δράσεις στοχεύουν στην προώθηση της ΚΟ στην Ελλάδα, την ανάπτυξη ευκαιριών για τις επιχειρήσεις, τη δημιουργία νέων αγορών και γενικότερα την υιοθέτηση κανόνων, κινήτρων και χρηματοδοτικών εργαλείων για τη μετάβαση σε μια βιώσιμη οικονομία (Παγκάλου, 2021, σ. 72).

2.5 Κυκλική οικονομία στις πόλεις

Οι αστικές περιοχές συγκεντρώνουν το ήμισυ του παγκόσμιου πληθυσμού και καταναλώνουν το 70% των πόρων και το ένα τρίτο της ενέργειας παγκοσμίως. Αναμένεται ότι μέχρι το 2050, ο πληθυσμός τους θα αποτελεί το 70% του συνολικού πληθυσμού της γης. Οι μελλοντικές πόλεις, λοιπόν, αντιμετωπίζουν σημαντικές προκλήσεις και προβλήματα όπως η κλιματική αλλαγή, η αύξηση στην αποδοτικότητα με την οποία καταναλώνονται ενέργεια και πόροι, ενώ προσπαθούν να λύσουν τις υπάρχουσες κοινωνικές ανισορροπίες και να υποστηρίξουν την ανθρώπινη ευημερία.

Παρόλο που η υιοθέτηση στρατηγικών ΚΟ σε αστικό επίπεδο υπήρξε στο επίκεντρο πολιτικών συζητήσεων, το θέμα απασχόλησε σχετικά πρόσφατα την επιστημονική αρθρογραφία. Αν και υπάρχουν κάποιες εμπειρικές ερευνητικές μελέτες σχετικά με τους δήμους και τον ρόλο τους στην προώθηση της κυκλικής οικονομίας μέσω υβριδικής διακυβέρνησης, διαχείρισης στερεών αποβλήτων και αστικών κυκλικών πρωτοβουλιών, η κύρια εστίαση είναι στις περιπτώσεις μητροπολιτικών ή κινεζικών πόλεων λόγω της οικονομικής και κοινωνικής σημασίας τους, του πληθυσμού, της πυκνότητας και της αστικοποίησης (Dagilienė et al., 2021, σ. 2).

Οι πόλεις τίθενται στην πρώτη γραμμή της καινοτομίας στην Κ.Ο. Μπορούν να εξελιχθούν σε «αστικά εργαστήρια» όπου θα δοκιμαστούν τρόποι αλληλεπίδρασης μεταξύ πολιτών, επιχειρήσεων και κυβέρνησης για την αύξηση της συνεργασίας στην Ευρώπη. Έχει ειπωθεί ότι οι πόλεις μπορούν να λειτουργήσουν ως «διαμεσολαβητές» προωθώντας τη συνεργασία μεταξύ φορέων και συστημάτων για την προώθηση νέων επιχειρηματικών μοντέλων από την άποψη της συν-δημιουργίας και της συν-υλοποίησης (Ekins et al., 2019, σ. 68).

Οι «κυκλικές πόλεις» είναι μια σχετικά πρόσφατη έννοια στο πλαίσιο της αστικής βιωσιμότητας. Όπως και με τον ορισμό της ΚΟ γενικά, επί του παρόντος, δεν υπάρχει ένας ενιαίος ορισμός του τι αποτελεί κυκλική πόλη. Θα μπορούσε κανείς να τις περιγράψει ως τις πόλεις που διατηρούν και επαναχρησιμοποιούν πόρους και προϊόντα, όπου οι πολίτες μοιράζονται και αυξάνουν τη χρήση και τη χρησιμότητα όλων των περιουσιακών στοιχείων και ελαχιστοποιούν την κατανάλωση και τη σπατάλη πόρων σε όλες τις μορφές (Byström, 2018, σ. 4).

Στο πλαίσιο αυτό εντάχθηκε η Αστική Ατζέντα (*Urban Agenda*) για την ΕΕ. Θεσμοθετήθηκε το 2016 ως μια νέα μέθοδος εργασίας που επιτρέπει τη στενότερη συνεργασία μεταξύ δήμων, κρατών μελών, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και άλλων ενδιαφερόμενων φορέων, προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι στόχοι της πρόκλησης της ΕΕ για βιωσιμότητα (European Commission, 2016). Η ατζέντα παρουσιάζει 12 θέματα προτεραιότητας - ζωτικής σημασίας για την ανάπτυξη των πόλεων, μία από τις οποίες είναι η κυκλική οικονομία. Οι δράσεις σε επίπεδο πόλης θεωρούνται απαραίτητες για την ενθάρρυνση επιχειρήσεων και καταναλωτών στην υιοθέτηση κυκλικών τρόπων σκέψης και θέτοντας τις τοπικές κυβερνήσεις σε κεντρική θέση ως προς τη διευκόλυνση της μετάβασης από μια παραδοσιακή γραμμική οικονομία σε μια πιο βιώσιμη, κυκλική. Η αστική ατζέντα εστιάζει στην πιο αποτελεσματική και συνεκτική εφαρμογή των ευρωπαϊκών πολιτικών, νομοθεσιών και δράσεων που υπάρχουν ήδη στις πόλεις.

Ωστόσο, φαίνεται ότι ο σημερινός ρόλος των τοπικών κυβερνήσεων βασίζεται μόνο στη λειτουργική διαχείριση απορριμμάτων και εξακολουθεί να μην διαθέτει ευρύτερη δικτύωση στην κυκλική αλυσίδα αξίας. Στο πλαίσιο της κυκλικής οικονομίας, η ανάπτυξη των ανθρώπινων πόρων μαζί με μια διαδικασία εκπαίδευσης της κοινωνίας είναι εξαιρετικά σημαντική. Είναι ιδιαίτερα προφανές ότι οι κυκλικές λύσεις, οι οποίες δεν σχεδιάζονται σωστά και αναλυτικά, εφαρμόζονται πολύ ασθενώς από την τοπική διακυβέρνηση και με αποσπασματικά μέτρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Έρευνα

Η Ατζέντα 2030 και οι 17 Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ) αποτελούν μια πρωτοποριακή, χωρίς αποκλεισμούς παγκόσμια πρωτοβουλία για την εξάλειψη της φτώχειας και την επίτευξη ενός καλύτερου μέλλοντος για όλους, σε έναν υγιή πλανήτη. Αντικατοπτρίζουν τις φωνές εκατομμυρίων ανθρώπων από όλο τον κόσμο και τις φιλοδοξίες τους για το μέλλον που θέλουν (United Nations, 2015). Η ΚΟ αποτελεί αναπόσπαστο μέρος αυτού του στρατηγικού σχεδίου, όπως αναφέρθηκε και νωρίτερα.

Η επιτυχία ενός τέτοιου εγχειρήματος μέχρι το 2030 θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό από το πόσο αποτελεσματικά οι κυβερνήσεις θα δεσμεύσουν τα κοινοβούλια, τις τοπικές αρχές, τους αυτόχθονες πληθυσμούς, την κοινωνία των πολιτών, τις επιστημονικές και ακαδημαϊκές κοινότητες και τον ιδιωτικό τομέα, και θα καλύψουν το κενό μεταξύ πολιτών και εθνικής πολιτικής (Mohammed, 2021).

Επίσης εξαρτάται από τη διασφάλιση ουσιαστικής συμμετοχής και δέσμευσης των πιο περιθωριοποιημένων, ευάλωτων και αποκλεισμένων κοινοτήτων και ατόμων. Σε πολλές χώρες, παρατηρεί κανείς πώς η αποτελεσματική δημόσια συμμετοχή μπορεί να οδηγήσει σε λιγότερη διαφθορά, περισσότερη διαφάνεια και καλύτερους νόμους, πολιτικές και κυβερνητικό προγραμματισμό.

Άλλωστε, η ευαισθητοποίηση του κοινού σχετικά με τους ΣΒΑ μπορεί επίσης να επιτρέψει στους πολίτες να ζητήσουν από τις κυβερνήσεις τους υπεύθυνες ενέργειες διάχυσης της πληροφορίας και συμμετοχής. Πολλές χώρες ανέπτυξαν εκστρατείες επικοινωνίας χρησιμοποιώντας εργαλεία όπως μέσα μαζικής ενημέρωσης, μέσα κοινωνικής δικτύωσης, διαδικτυακές πύλες, εργαστήρια και παραγωγή εντύπων, ανταποκρινόμενες στις ολοένα και εντονότερες απαιτήσεις των λαών τους.

Μεταξύ των υπολοίπων ΣΒΑ, διακρίνονται οι 16 και 17, οι οποίοι ζητούν ένα περιβάλλον που υποστηρίζει την ανεκτικότητα απέναντι στις διαφορετικές απόψεις και τη συμμετοχή του κοινού. Η υπεύθυνη ηγεσία, τα νομικά πλαίσια που τηρούν τα πρότυπα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η μεγαλύτερη επένδυση σε διαφανείς και υπεύθυνους θεσμούς είναι ζωτικής σημασίας για να συμβεί αυτό .

Στην προσπάθεια να δημιουργήσει ένα εννοιολογικό πλαίσιο για την εφαρμογή της ΚΟ σε πόλεις και περιφέρειες, ο ΟΟΣΑ πρότεινε το πλαίσιο των 3Ps του ΟΟΣΑ (*people, policies and places*). Σύμφωνα με αυτό, οι άνθρωποι βρίσκονται στο επίκεντρο μιας πολιτιστικής στροφής προς νέα μοντέλα επιχειρήσεων και διακυβέρνησης μέσα σε μια κυκλική οικονομία. Η ΚΟ αποτελεί κοινή ευθύνη μεταξύ διαφορετικών επιπέδων διακυβέρνησης και των ενδιαφερομένων φορέων (OECD, 2020). Έτσι, ο επιχειρηματικός τομέας μπορεί να καθορίσει τη στροφή προς νέα επιχειρηματικά μοντέλα και τα ακαδημαϊκά ιδρύματα να συμβάλλουν στην τόνωση της καινοτομίας και της έρευνας. Επίσης, οι μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί βρίσκονται στον πυρήνα των πρωτοβουλιών από τη βάση προς τα πάνω σε ένα ευρύ φάσμα τομέων, όπως τα τρόφιμα και το δομημένο περιβάλλον, για την ευαισθητοποίηση και την ανάπτυξη ικανοτήτων.

Ο Carcasson (2013) πιστεύει ότι σήμερα υπάρχουν δύο κυρίαρχα μοντέλα επίλυσης δημόσιων προβλημάτων: Το ένα επικεντρώνεται στην τεχνογνωσία, το άλλο στην υπεράσπιση. Οι τοπικές κοινότητες έχουν συχνά σημαντικούς πόρους για την επίλυση προβλημάτων από ειδικούς, όπως το εξειδικευμένο προσωπικό, αλλά και μεγάλη ικανότητα για πολιτικές αντιπαλότητες, όπως οι παγίδες του κομματισμού και τα συμφέροντα κάποιων. Τέτοιοι ειδικοί και οι ακτιβιστές αποτελούν κρίσιμους πόρους για την επίλυση προβλημάτων της κοινότητας, αλλά δεν είναι αρκετοί για να αντιμετωπίσουν τα λεγόμενα *wicked problems*, όπως η εφαρμογή της ΚΟ.

Τα προβλήματα αυτά, όπως αναφέρθηκε και νωρίτερα, δεν έχουν τεχνικές λύσεις και απαιτούν ένα τρίτο είδος επίλυσης δημόσιων προβλημάτων: τη διαβουλευτική δέσμευση (*deliberative engagement*) (Carcasson, 2013). Η τεχνική αυτή αναγνωρίζει ότι τέτοιου είδους προβλήματα βασίζονται σε υποκειμενικές αξίες και εστιάζει στην ανάπτυξη της αμοιβαίας κατανόησης και γνήσιας αλληλεπίδρασης. Μια τέτοια προοπτική οραματίζεται τη δημοκρατία ως μια συνεχή διαδικασία συνεργασίας, συνεχούς επικοινωνίας και διαπραγμάτευσης και επικεντρώνεται στην επίλυση κοινών προβλημάτων, αντί για τη διαίωξη ενός παιχνιδιού μηδενικού αθροίσματος, μεταξύ σταθερών, ανταγωνιστικών συμφερόντων ή έναν τεχνοκρατικό κόσμο όπου οι ειδικοί αναζητούν τις καλύτερες λύσεις.

Η παρούσα εργασία τονίζει τη χρησιμότητα της δημόσιας διαβούλευσης ως διαδικασία εκπαίδευσης και δέσμευσης των πολιτών ώστε να αποτελέσουν μέρος της λύσης και όχι να μείνουν απλοί γνώστες ή καταγγέλλοντες. Εάν περισσότεροι πολίτες εκπαιδευτούν με σκοπό να αποτελέσουν σοφούς συνεργάτες, αλλά οι διαδικασίες δέσμευσής τους παραμείνουν

μεμονωμένες και όχι διαβουλευτικές, τίποτα δεν θα αλλάξει. Ομοίως, εάν αυξηθούν οι διαβουλευτικές διαδικασίες, αλλά η εκπαίδευση των ενεργών πολιτών περιορίζεται στο στενό κομματικό πλαίσιο, δεν μπορεί να αλλάξει η ευρύτερη κουλτούρα (Carcasson, 2019, σσ. 70-71).

Σε έρευνα που διεξήχθη στη Θεσσαλονίκη, τα αποτελέσματα δείχνουν ότι οι κάτοικοι έχουν περιορισμένη ευαισθητοποίηση και ελλιπή κατανόηση σχετικά με το μοντέλο της κυκλικής οικονομίας, αν και διατηρούν θετική στάση απέναντί του (Trigkas, Itsos and Lazaridou, 2018, σ. 56). Αντίστοιχα, οι Ευρωπαίοι καταναλωτές δείχνουν πρόθυμοι να εφαρμόσουν κυκλικές μεθόδους, αλλά η ουσιαστική τους δέσμευση σε κάτι τέτοιο είναι περιορισμένη. Αυτό δείχνει ότι υπάρχει ευκρινές περιθώριο να προωθηθούν περαιτέρω οι πρακτικές ΚΟ (European Commission, 2018, σ. 183).

Το ίδιο ισχύει και στο ευρύτερο παγκόσμιο επίπεδο, όπως για παράδειγμα στην Κίνα, όπου τα αποτελέσματα ερευνών δείχνουν ότι οι κάτοικοι έχουν περιορισμένη ευαισθητοποίηση και κακή κατανόηση σχετικά με προγράμματα ΚΟ. Ωστόσο, διατηρούν θετική στάση απέναντι στη διαλογή των σκουπιδιών (Liu et al., 2009, σ. 1). Η ευαισθητοποίηση των ανθρώπων υπέρ του περιβάλλοντος και της ΚΟ έχει θετική συσχέτιση με το μορφωτικό επίπεδο και τη νεαρή ηλικία των ερωτηθέντων.

Μεθοδολογία έρευνας

Στόχος της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι να διερευνήσει βιβλιογραφικά πώς η δημόσια διαβούλευση μπορεί να συμβάλει στην ενημέρωση, στην ευαισθητοποίηση και κατόπιν στη διεκδίκηση κυκλικών λύσεων σε τοπικό επίπεδο και δευτερευόντως το πόσο έτοιμοι είναι οι πολίτες του δήμου Ξάνθης να συμμετάσχουν σε ανάλογες διαδικασίες και να υιοθετήσουν τελικώς, το κυκλικό μοντέλο οικονομίας.

Η μέθοδος έρευνας περιλαμβάνει τη βιβλιογραφική ανασκόπηση, που χρησιμοποιήθηκε για την ανεύρεση και κριτική θεώρηση ηλεκτρονικής, κυρίως, βιβλιογραφίας, με παράθεση των εννοιών της δημόσιας διαβούλευσης και της κυκλικής οικονομίας. Οι πηγές συνίστανται σε άρθρα επιστημονικών περιοδικών, ηλεκτρονικά βιβλία, μεταπτυχιακές και διδακτορικές εργασίες, το Εθνικό και Ευρωπαϊκό κανονιστικό πλαίσιο καθώς και εκθέσεις και δεδομένα

διεθνών οργανισμών. Μέσω του θεωρητικού πλαισίου που προκύπτει αναδύεται η χρησιμότητα της δημόσιας διαβούλευσης στην ενεργοποίηση των πολιτών.

Στη συνέχεια, προκειμένου να διερευνηθεί η διάθεση των πολιτών του δήμου Ξάνθης απέναντι στη μετάβαση στην κυκλικότητα, χρησιμοποιείται δομημένο ερωτηματολόγιο, ηλεκτρονικής μορφής (*Google Forms*), με 21 ερωτήσεις, το οποίο περιλαμβάνει αρχικά ερωτήσεις δημογραφικού χαρακτήρα. Ακολούθως, η προσέγγιση των πολιτών γίνεται με ερωτήματα κλειστού τύπου, ώστε να συλλεχθούν ποσοτικά δεδομένα που θα παρέχουν αποχρώσεις και πληροφορίες για τις απόψεις των συμμετεχόντων. Το ερωτηματολόγιο κλείνει με δύο ερωτήματα ανοικτού τύπου, όπου οι ερωτώμενοι καλούνται να διατυπώσουν απόψεις και ιδέες που ενδεχομένως δεν αποτυπώθηκαν στο υπόλοιπο μέρος της έρευνας. Τα δεδομένα που προκύπτουν αναλύονται περιγραφικά μέσω διαγραμμάτων.

Ο τρόπος αποστολής των ερωτηματολογίων επιλέχθηκε να είναι μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και αναρτήσεων σε δημόσιες ομάδες ενεργών πολιτών της Ξάνθης στο *Facebook*. Το δείγμα αποτελείται από 109 συμπληρωμένα ερωτηματολόγια από πολίτες 18-60 ετών. Η διεξαγωγή της έρευνας διήρκησε από τις 31 Αυγούστου έως τις 26 Σεπτεμβρίου 2021.

Η εγκυρότητα και η αξιοπιστία της έρευνας διασφαλίζονται από τη χρήση του ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου ως ερευνητικού εργαλείου, όπου οι ερωτώμενοι απαντούν ανεπηρέαστοι στα ερωτήματα, δηλώνοντας τη συναίνεσή τους και διατηρώντας την ανωνυμία τους. Επίσης, τονίζεται ότι όλοι οι συμμετέχοντες σχετίζονται άμεσα με την περιοχή της Ξάνθης, κάτι που επιβεβαιώνεται από τον τρόπο προσέγγισής τους.

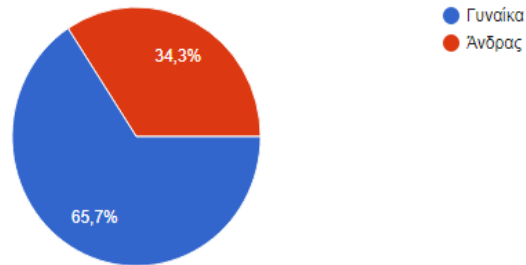
Περιγραφική ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας

Όπως προαναφέρθηκε, το δείγμα της έρευνας είναι 109 συμμετέχοντες. Ως προς τα δημογραφικά στοιχεία, παρατίθενται οι εξής πληροφορίες:

Δημογραφικά στοιχεία

1. Φύλο

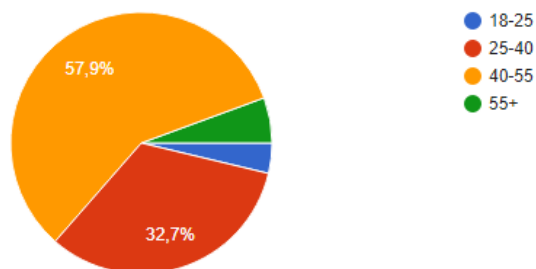
108 απαντήσεις

Παρατηρείται ότι οι πλειοψηφία των συμμετεχόντων ήταν γυναίκες, με ποσοστό 65,7%. Αντίστοιχα, οι άνδρες που συμμετείχαν αποτέλεσαν το 34,3% του δείγματος.

2. Ηλικία

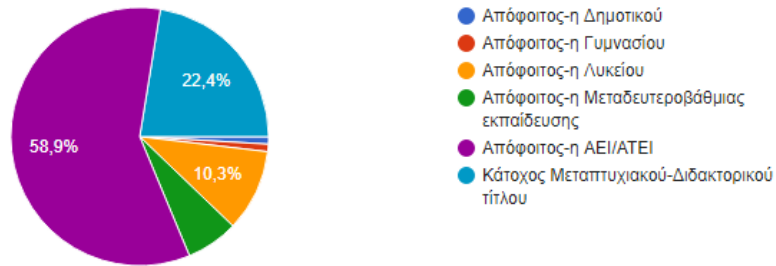
107 απαντήσεις

Οι ηλικίες των ερωτηθέντων κυμαίνονται από τα 18 έως τα 55+ έτη. Ο μεγαλύτερος όγκος εντοπίζεται στην ηλικιακή ομάδα των 40-55 με ποσοστό 57,9%.

3. Επίπεδο εκπαίδευσης

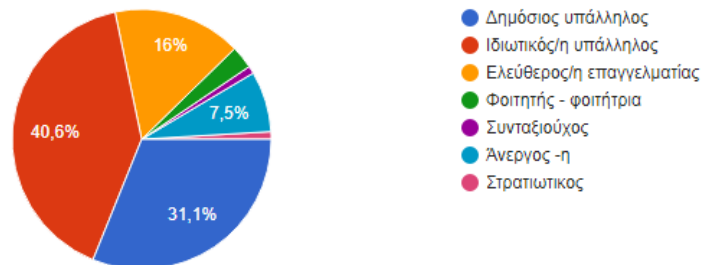
107 απαντήσεις

Ως προς το επίπεδο εκπαίδευσης, παρατηρείται ότι σχεδόν έξι στους δέκα είναι απόφοιτοι ανώτερης/ανώτατης εκπαίδευσης, ενώ 22,4% κατέχουν μεταπτυχιακούς ή διδακτορικούς τίτλους.

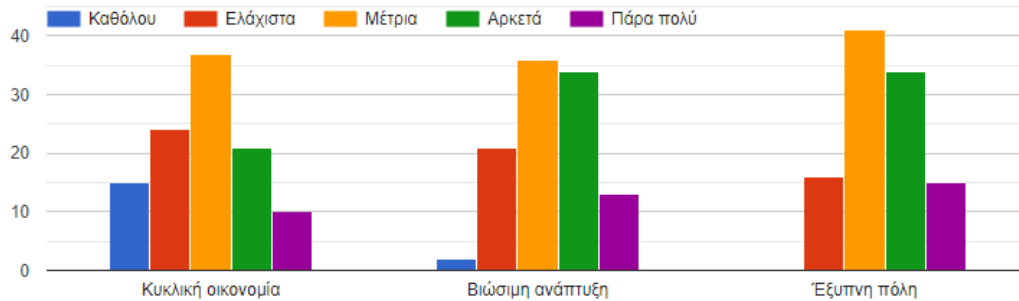
4. Επαγγελματική κατάσταση

106 απαντήσεις

Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων στην έρευνα εργάζεται στον ιδιωτικό τομέα ενώ ένα μεγάλο ποσοστό της τάξης του 31,1% είναι δημόσιοι υπάλληλοι.

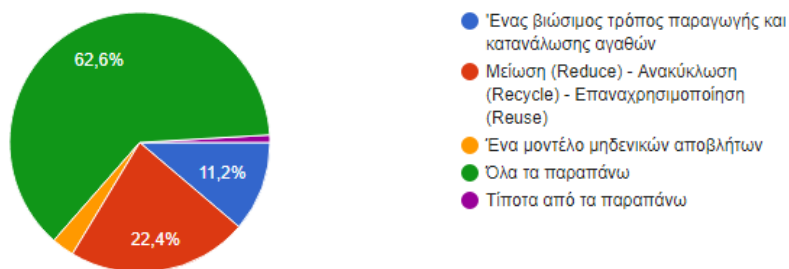
5. Σε ποιο βαθμό γνωρίζετε τη σημασία των παρακάτω όρων:

Στη συνέχεια, στην ενότητα «Κατανόηση κυκλικού μοντέλου οικονομίας» του ερωτηματολογίου, διαπιστώνει κανείς ότι η πλειοψηφία των απαντήσεων συγκεντρώνεται στη μέτρια γνώση των ερωτηθέντων σχετικά με τις έννοιες «κυκλική οικονομία», «βιώσιμη ανάπτυξη» και «έξυπνη πόλη». Επιβεβαιώνεται ότι υπάρχει ελλιπής γνώση και κατανόηση, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως.

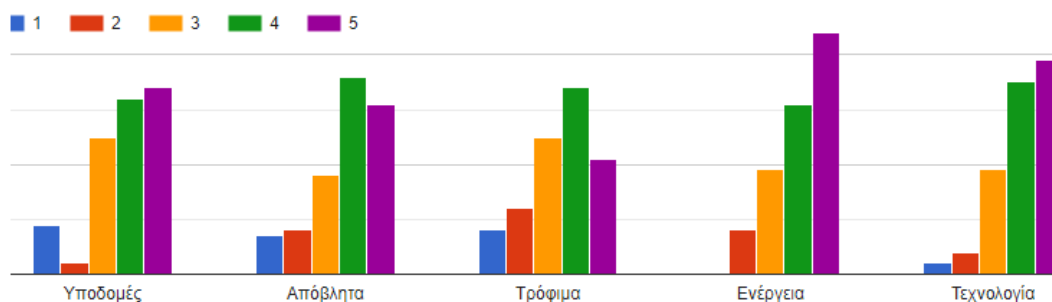
6. Τι σημαίνει κυκλική οικονομία για εσάς;

107 απαντήσεις

Στη συνέχεια, έχοντας να επιλέξουν μεταξύ συγκεκριμένων απαντήσεων, οι περισσότεροι συμμετέχοντες θεωρούν ότι η Κυκλική Οικονομία είναι ένα μοντέλο που συνδυάζει βιώσιμη παραγωγή και κατανάλωση, τα Rs και τη μηδενική παραγωγή αποβλήτων. Μεταξύ αυτών, φαίνεται πως υπερισχύει η περιγραφή που βασίζεται στη μείωση (*Reduce*), ανακύκλωση (*Recycle*) και επαναχρησιμοποίηση (*Reuse*), γεγονός που αποτυπώνει την ανάγκη σύντομων και περιεκτικών ορισμών στη διάδοση εννοιών όπως η ΚΟ.

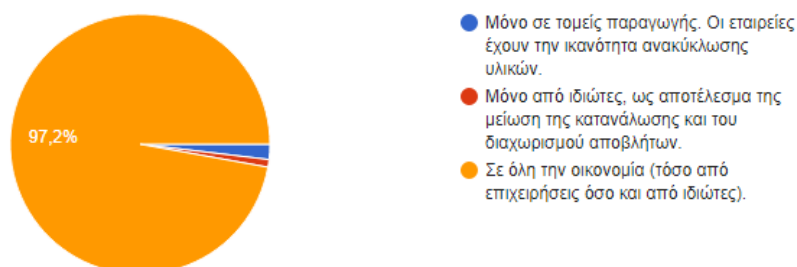
7. Κατά τη γνώμη σας, ποιος άξονας της κυκλικής οικονομίας είναι σημαντικότερος; Βαθμολογήστε από 1 (λιγότερο σημαντικός) έως 5 (ο σημαντικότερος).

Ακολουθώντας, παρατηρεί κανείς ότι από τους προτεινόμενους προς αξιολόγηση άξονες της ΚΟ, πιο σημαντικός φαίνεται να είναι αυτός της ενέργειας και ακολουθεί η τεχνολογία. Προκύπτει από τις απαντήσεις, επίσης, το ότι οι υποδομές, τα απόβλητα και τα τρόφιμα κυμαίνονται στα ίδια επίπεδα αξιολόγησης από τους ερωτηθέντες.

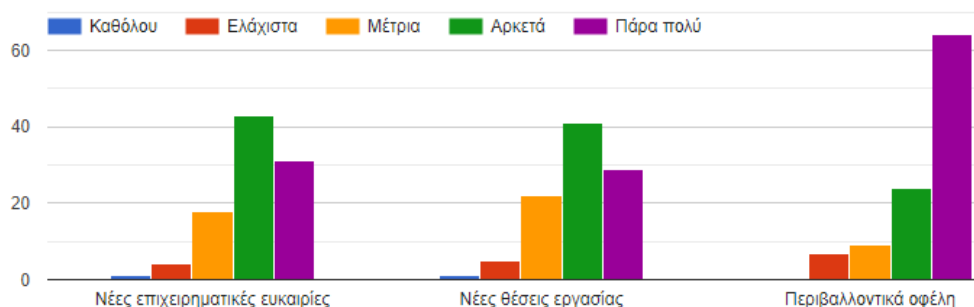
8. Πού μπορεί να εφαρμοστεί το μοντέλο της κυκλικής οικονομίας στην καθημερινή ζωή;

106 απαντήσεις

Στο ερώτημα για τα πεδία εφαρμογής της ΚΟ, η συντριπτική πλειοψηφία του 97,2% αποκρίθηκε ότι το συγκεκριμένο οικονομικό μοντέλο μπορεί να εφαρμοστεί τόσο από επιχειρήσεις όσο και από ιδιώτες.

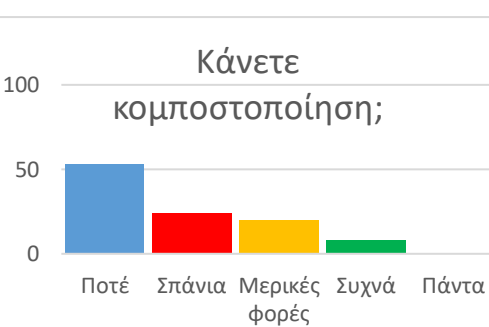
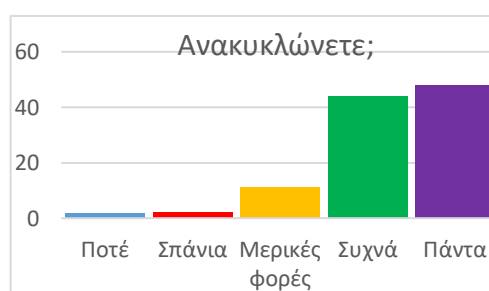
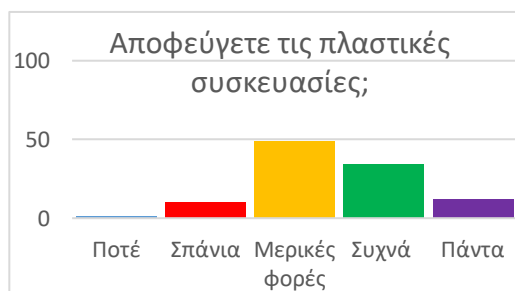
9. Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι τα παρακάτω είναι τα σημαντικότερα οφέλη από το κυκλικό μοντέλο οικονομίας ;

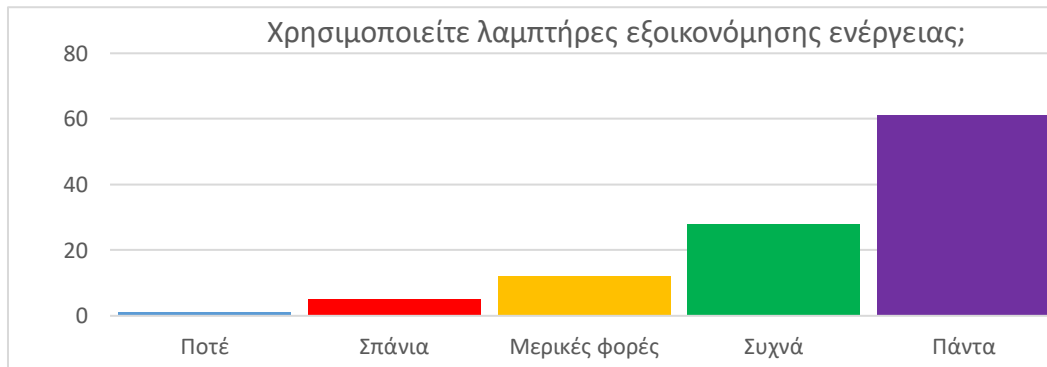
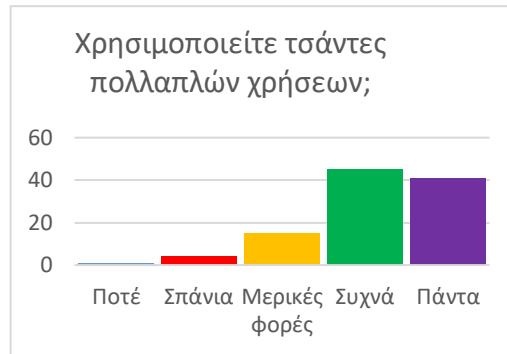
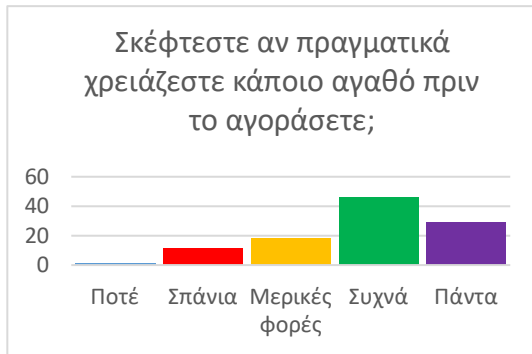

Ως προς τα οφέλη της ΚΟ, οι περισσότεροι συμμετέχοντες θεωρούν ότι τα περιβαλλοντικά είναι αυτά που ξεχωρίζουν. Ωστόσο, ως αρκετά σημαντικά αξιολογούνται και αυτά που σχετίζονται με τις νέες επιχειρηματικές ευκαιρίες και θέσεις εργασίας, που αποτελούν τμήματα του οικονομικού πεδίου.

Στάσεις και συμπεριφορές απέναντι στην κυκλική οικονομία.

10. Ποιες από τις παρακάτω πρακτικές κυκλικής οικονομίας εφαρμόζετε;

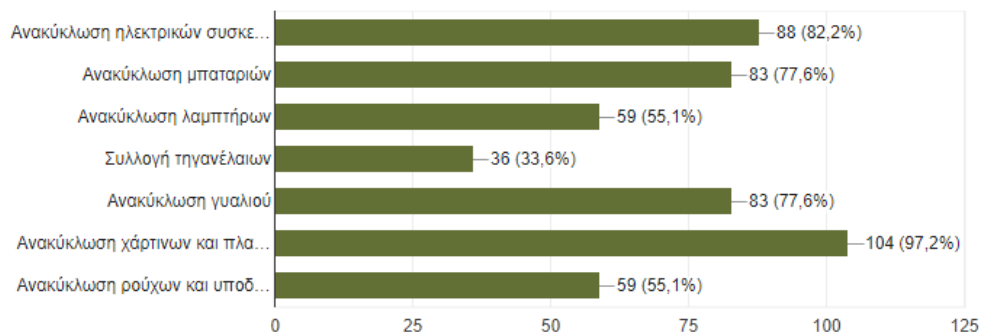

Με την ερώτηση 10 ξεκινά η ενότητα που διερευνά στάσεις και συμπεριφορές των συμμετεχόντων απέναντι στην ΚΟ. Από τα παραπάνω διαγράμματα προκύπτει ότι η χρήση λαμπτήρων εξοικονόμησης ενέργειας είναι η δημοφιλέστερη πρακτική. Η λιγότερη δημοφιλής είναι η κομποστοποίηση, καθώς 53 συμμετέχοντες απάντησαν ότι δεν την έχουν εφαρμόσει ποτέ.

11. Ποιες από τις παρακάτω δράσεις που εφαρμόζονται στον Δήμο Ξάνθης γνωρίζετε; (Δυνατότητα πολλών επιλογών)

107 απαντήσεις

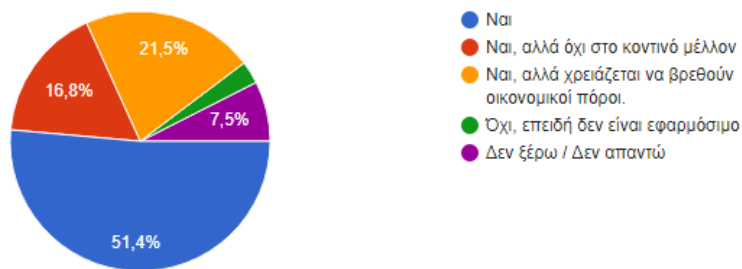

Όσον αφορά στο εάν και κατά πόσο γνωρίζουν οι ερωτηθέντες τις κυκλικές δράσεις που εφαρμόζονται στον Δήμο Ξάνθης, είναι προφανές από το παραπάνω διάγραμμα ότι η

ανακύκλωση χάρτινων και πλαστικών συσκευασιών είναι στην κορυφή των απαντήσεων. Ακολουθεί η ανακύκλωση ηλεκτρικών συσκευών, μπαταριών και γυαλιού. Το μικρότερο ποσοστό συγκεντρώνει η συλλογή τηγανέλαιων, γεγονός που φανερώνει την έλλειψη ενημέρωσης των πολιτών αλλά και τη δυσκολία πρόσβασης στις αντίστοιχες δομές.

12. Πιστεύετε ότι το μοντέλο κυκλικής οικονομίας μπορεί να εφαρμοστεί στην πόλη της Ξάνθης;

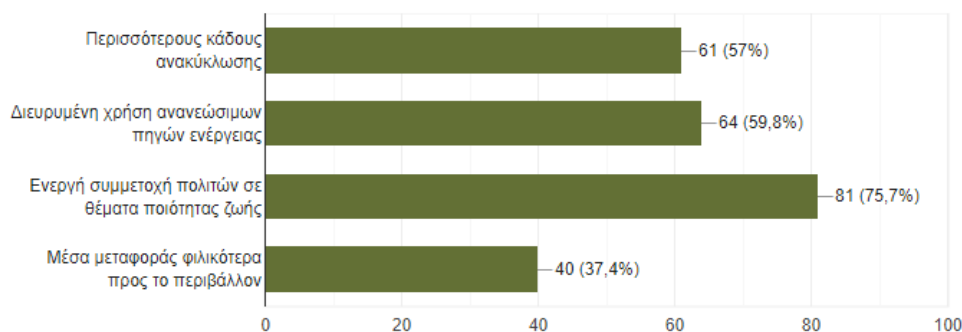
107 απαντήσεις

Στο ερώτημα σχετικά με το αν η ΚΟ είναι εφαρμόσιμη στην πόλη της Ξάνθης, το 51,4% των συμμετεχόντων απάντησαν ότι είναι, χωρίς περιορισμούς. Το 21,5% θεωρεί ότι για να γίνει αυτό χρειάζεται να εξασφαλιστούν οικονομικοί πόροι ώστε να επιτευχθεί η μετάβαση. Μόνο ένα μικρό ποσοστό, της τάξης του 2,8% απορρίπτει τη δυνατότητα εφαρμογής του κυκλικού μοντέλου στην Ξάνθη.

13. Στο πλαίσιο της κυκλικής οικονομίας, τι θα έπρεπε να έχει η Ξάνθη για να θεωρηθεί «βιώσιμη πόλη»;

107 απαντήσεις

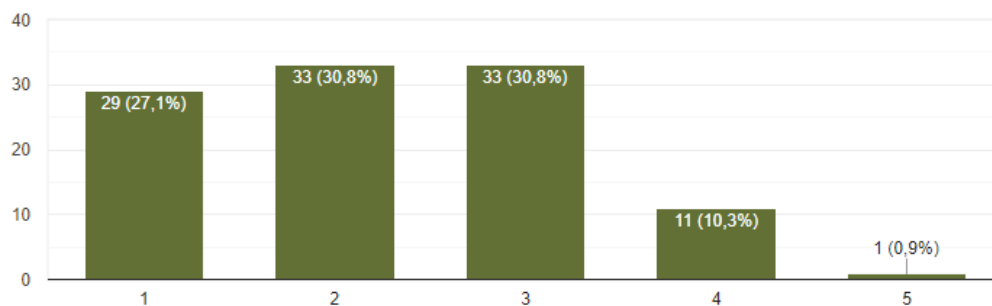

Από τη ερώτηση 13, διαφαίνεται η έντονη διασύνδεση της βιωσιμότητας με την ενεργή συμμετοχή των πολιτών. Το 75,7% των συμμετεχόντων πιστεύει ότι η Ξάνθη χρειάζεται εντονότερη συμμετοχή των πολιτών σε ζητήματα ποιότητας ζωής. Το ποσοστό αυτό επιβεβαιώνει το ότι προβλήματα όπως αυτά που σχετίζονται με το περιβάλλον προϋποθέτουν τη συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών.

Κυκλική οικονομία και συμμετοχικότητα

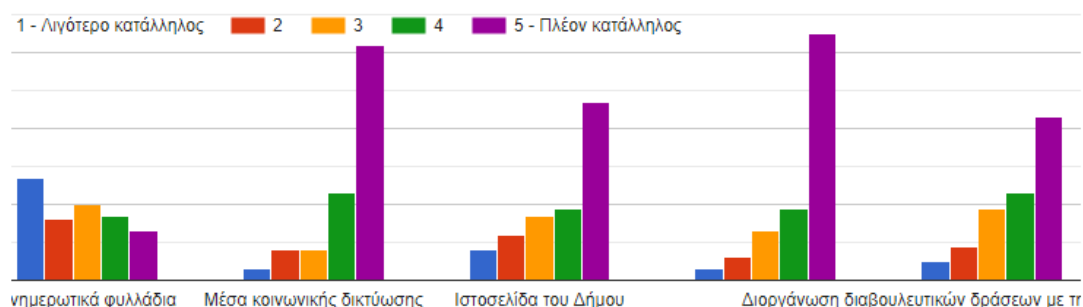
14. Έχετε επαρκή ενημέρωση από τον Δήμο για θέματα που σχετίζονται με το περιβάλλον και την προστασία του;

107 απαντήσεις

Η επόμενη ενότητα του ερωτηματολογίου απαρτίζεται από ερωτήματα που συνδυάζουν την ΚΟ με τη συμμετοχικότητα και τη δημόσια διαβούλευση ειδικότερα. Στο ερώτημα 14, σχετικά με το αν οι ερωτώμενοι έχουν επαρκή ενημέρωση από τον Δήμο για θέματα περιβάλλοντος, το 27,1% απάντησε ότι δεν έχουν καθόλου και μόλις το 0,9% ότι έχουν πολύ καλή ενημέρωση. Είναι προφανές ότι δεν υπάρχει ικανοποίηση των πολιτών στο πεδίο αυτό και χρειάζεται καλύτερος σχεδιασμός και στρατηγική από πλευράς δημοτικών αρχών.

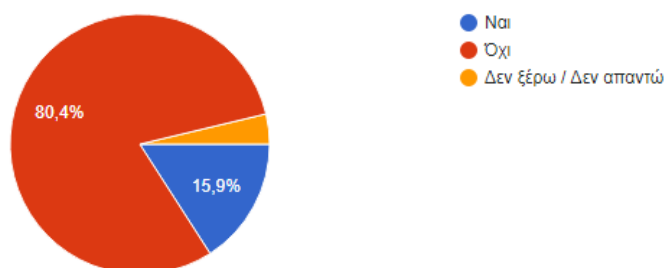
15. Ποιον τρόπο θεωρείτε τον καταλληλότερο για να προωθήσει ο Δήμος το κυκλικό μοντέλο οικονομίας; (1-λιγότερο κατάλληλος έως 5- πλέον κατάλληλος)

Στη συνέχεια, στο ερώτημα 15 τίθενται προς αξιολόγηση πέντε τρόποι προώθησης του κυκλικού μοντέλου: ενημερωτικά φυλλάδια, μέσα κοινωνικής δικτύωσης, ιστοσελίδα του Δήμου, ενημέρωση μαθητών στα σχολεία και διαβουλευτικές δράσεις. Ο λιγότερο αποτελεσματικός τρόπος φαίνεται να είναι τα ενημερωτικά φυλλάδια. Αντιθέτως, η προώθηση της κυκλικότητας στα σχολεία προκρίνεται ως ο πλέον κατάλληλος και ακολουθούν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

16. Έχετε πάρει ποτέ μέρος σε διαβουλευτική διαδικασία;

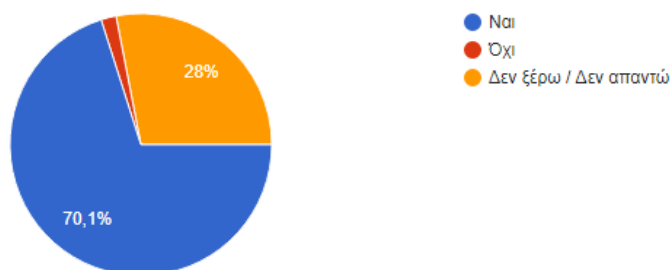
107 απαντήσεις

Προχωρώντας στο ερώτημα 16, σημειώνει κανείς ότι 8 στους 10 συμμετέχοντες δεν έχουν λάβει ποτέ μέρος σε διαβούλευση, κάτι που μπορεί να εξηγηθεί από την υποτονική παρουσία του θεσμού της διαβούλευσης στον Δήμο Ξάνθης.

17. Σύμφωνα με τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) « Ο ρόλος των μηχανισμών δημόσιας διαβούλευσης από κάτω προς τα πάνω είναι σημαντικός στο δρόμο προς την κυκλικότητα, ως σημείο εκκίνησης για τη συλλογή ιδεών και προτάσεων από τα ενδιαφερόμενα μέρη» . Συμφωνείτε;

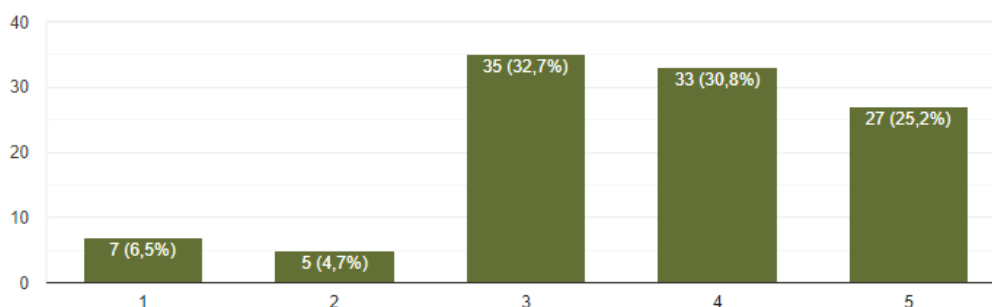
107 απαντήσεις

Για άλλη μια φορά παρατηρείται η θετική στάση των συμμετεχόντων απέναντι στη διαβούλευση ως τρόπος μετάβασης στην κυκλικότητα. Η παραπάνω ρήση του ΟΟΣΑ βρίσκει σύμφωνους το 70,1% των ερωτηθέντων, γεγονός που ενισχύει την ερευνητική υπόθεση που διατυπώνεται στην παρούσα εργασία. Το 28% διατηρεί επιφυλάξεις ως προς αυτό και μόλις το 1,9 % αποκρίνεται αρνητικά.

18. Θα συμμετείχατε σε διαβουλευτικές διαδικασίες οργανωμένες από τον Δήμο, ώστε να βοηθήσετε στον καλύτερο σχεδιασμό πολιτικών στον τομέα του περιβάλλοντος;

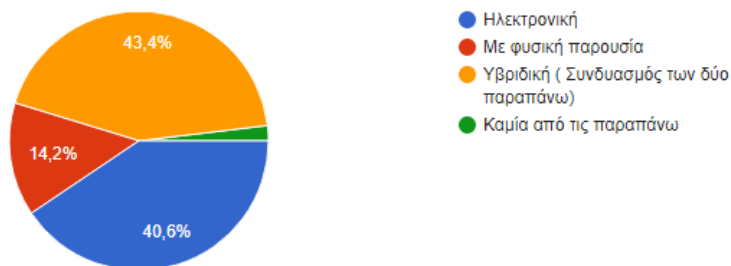
107 απαντήσεις

Στην ερώτηση 18, δηλώνεται η θετική διάθεση των ερωτηθέντων να συμμετάσχουν σε διαβουλευτικές διαδικασίες στον τομέα του περιβάλλοντος, καθώς ο μεγαλύτερος όγκος των απαντήσεων κυμαίνονται από «ίσως» έως «σίγουρα».

19. Ποια θα ήταν η καταλληλότερη μέθοδος για να συμμετέχετε;

106 απαντήσεις

Στην ερώτηση 19, οι ερωτηθέντες δήλωσαν σχεδόν ίδια προτίμηση στην ηλεκτρονική και στην υβριδική διαβούλευση. Αυτό πιθανόν οφείλεται στο ότι η έρευνα διενεργήθηκε κατά τη διάρκεια της πανδημίας, όπου οι ηλεκτρονικές υπηρεσίες αυξήθηκαν κατά κόρον, όπως και η εξοικείωση των πολιτών με αυτές. Ωστόσο, εξακολουθούν και πιστεύουν ότι είναι απαραίτητη και η φυσική παρουσία για να προκύψουν αποτελέσματα.

Το ερωτηματολόγιο ολοκληρώνεται με δύο ερωτήματα ανοικτού τύπου, όπου οι συμμετέχοντες καλούνται να προτείνουν δράσεις που θα μπορούσαν να οργανωθούν από τον Δήμο Ξάνθης ώστε να προωθηθεί η ΚΟ και τρόπους ευαισθητοποίησης των πολιτών σε ζητήματα περιβάλλοντος. Οι απαντήσεις στο μέρος αυτό ήταν λιγότερες από ότι στα ερωτήματα κλειστού τύπου, συγκεντρώνοντας 40 και 39 απαντήσεις αντίστοιχα. Στην πρώτη περίπτωση, η πλειοψηφία εστιάζει στην ενημέρωση με κάθε τρόπο, την ενίσχυση της συμμετοχής και ακολουθεί η ανάγκη ανάμιξης των σχολείων στη δημιουργία περιβαλλοντικής συνείδησης. Αρκετές απαντήσεις προτείνουν, επίσης, υιοθέτηση συγκεκριμένων πρακτικών, όπως παζάρι μεταχειρισμένων αντικειμένων, δημιουργία θεματικών πάρκων, συστήματα επιβράβευσης και διάχυση καλών πρακτικών από άλλες πόλεις. Στο τελευταίο ερώτημα, οι ερωτηθέντες προτείνουν και πάλι καμπάνιες ενημέρωσης και συμμετοχή των πολιτών στο σχεδιασμό των τοπικών πολιτικών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Συμπεράσματα και προτάσεις

Είναι γεγονός ότι πρέπει να προκύψουν νέες μορφές διακυβέρνησης στις πόλεις για να προωθηθεί η συνεργασία μεταξύ ενδιαφερόμενων μερών. Απαιτούνται περιβάλλοντα πλούσια σε δεδομένα και χώροι για πειραματισμούς, οι οποίοι θα ενθαρρύνουν την ανάπτυξη κοινωνικής ευθύνης και βιώσιμων λύσεων στα σύγχρονα προβλήματα. Οι πόλεις θα μπορούσαν να δημιουργήσουν τους μηχανισμούς και τις προϋποθέσεις για την υιοθέτηση και την πιλοτική εφαρμογή νέων επιχειρηματικών μοντέλων που δοκιμάζουν νέες προσεγγίσεις, καλύπτοντας τόσο τεχνικές όσο και κοινωνικές καινοτομίες.

Η κυκλική οικονομία βασίζεται στην κοινή ευθύνη για μια σειρά από ενδιαφερόμενα μέρη, τα οποία πρέπει να συμμετέχουν από τη φάση μηδέν του στρατηγικού σχεδιασμού για να εξασφαλιστεί η απαραίτητη συναίνεση και η δημιουργία οράματος. Η εφαρμογή μιας τέτοιας στρατηγικής δεν είναι μόνο ευθύνη του δήμου ή της περιφερειακής κυβέρνησης. Χρειάζεται να γίνει προσέγγιση επιστημόνων και επιχειρήσεων και να δοθούν κίνητρα για να ξεκινήσουν πρωτοποριακές δραστηριότητες. Ως εκ τούτου, οι πόλεις ή οι περιφέρειες που οδηγούν την κυκλική μετάβαση θα πρέπει να δημιουργούν χώρους συμμετοχής για τα ενδιαφερόμενα μέρη σε όλες τις φάσεις υλοποίησης της στρατηγικής της κυκλικής οικονομίας.

Είναι προφανές ότι η δημόσια διαβούλευση είναι η κατάλληλη επιλογή σε ένα τέτοιο περιβάλλον, όπου δεν λειτουργεί η επιβολή μέτρων και ο εξαναγκασμός σε φιλικές προς το περιβάλλον συμπεριφορές. Απαιτείται ένα είδος «αγωγής του πολίτη» ώστε να δοθεί έμφαση στη σημασία της σοφίας και της κρίσης, της κατανόησης της κοινωνικής ψυχολογίας και των κακών προβλημάτων και των δεξιοτήτων της κοινωνίας των πολιτών, για να οικοδομηθούν τα είδη διαβουλευτικών κοινοτήτων που είναι απαραίτητα για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που αντιμετωπίζει ο σύγχρονος άνθρωπος (Carcasson & Sprain, 2016; Carcasson, 2019).

Από την έρευνα που διεξήχθη στο πλαίσιο της παρούσας διπλωματικής εργασίας, διαπιστώνεται ότι οι πολίτες είναι στην πλειοψηφία τους διαθέσιμοι να συμμετάσχουν σε διαβουλευτικές διαδικασίες, ακόμη και όταν απουσιάζει η σχετική ενημέρωση, όπως ισχύει στην περίπτωση του Δήμου Ξάνθης. Αντιλαμβάνονται τη σπουδαιότητα της δημιουργίας μιας

δημοκρατικής μορφής συνδιακυβέρνησης του τόπου τους, όσον αφορά σε θέματα που άπτονται της καθημερινότητάς τους. Η εφαρμογή της κυκλικής οικονομίας είναι μία λύση που μπορεί εκ πρώτης να μην φαίνεται σημαντική για το στενό πλαίσιο μιας ελληνικής επαρχιακής πόλης, αλλά δεν υπάρχει δυνατότητα προόδου αν δεν καταφέρει να ακολουθήσει τις διεθνείς και ευρωπαϊκές επιταγές.

Όπως αντιλαμβάνεται κανείς, η ΚΟ απαιτεί μια ολιστική και συστημική προσέγγιση που δύναται να καλύψει διατομεακές πολιτικές και να τις προωθήσει ανάλογα. Η υιοθέτηση μιας τέτοιας λειτουργικής προσέγγισης που υπερβαίνει τα διοικητικά όρια των πόλεων και των περιφερειών είναι σημαντική για τη διαχείριση των πόρων και την οικονομική ανάπτυξη (OECD, 2020).

Υπό την ομπρέλα των ΣΒΑ, η ΚΟ εξελίσσεται ραγδαία τα τελευταία χρόνια ως άμεσο αποτέλεσμα της αυξανόμενης περιβαλλοντικής συνείδησης και της αναδυόμενης ανάγκης για κοινωνική ευθύνη. Εντούτοις, τα επίπεδα ευαισθητοποίησης των πολιτών στο συγκεκριμένο ζήτημα δεν είναι τόσο υψηλά όσο θα περίμενε κανείς και υπάρχει σημαντική έλλειψη έρευνας σχετικά με το θέμα. Χρειάζεται στοχευμένη προσπάθεια από πλευράς πολιτικών για να καλυφθεί αυτό το κενό.

Η αποτελεσματική δέσμευση (*engagement*) των πολιτών από τις κυβερνήσεις βασίζεται στη δυνατότητα πρόσβασης σε πληροφορίες ως βασική προϋπόθεση, της διαβούλευσης ως ζήτημα κεντρικής σημασίας για τη χάραξη πολιτικής και της ενεργής συμμετοχής του κοινού ως σχέση που βασίζεται σε συνεργασία. Τα νέα εργαλεία που προσφέρουν οι ΤΠΕ μπορούν να προσφέρουν βοήθεια σε καθένα από αυτούς τους τομείς. Ο αντίκτυπός τους μπορεί επίσης να ενισχυθεί σημαντικά με τη χρήση τους σε συνδυασμό με παραδοσιακές *offline* μεθόδους (OECD, 2003, σ. 15).

Εξάλλου, εστιάζοντας στις έξυπνες βιώσιμες πόλεις, είναι φανερό ότι απαιτείται γεφύρωση των κενών μεταξύ βιωσιμότητας, κοινωνικής βιωσιμότητας και ψηφιακής συμμετοχής του κοινού μέσω εφαρμογών ΤΠΕ και διαδικτύου, το οποίο έχει χαρακτηριστεί ως μέσο με επαναστατικές δυνατότητες για δημοκρατική επικοινωνία (Schuler, 2010, σ. 95). Αυτά τα κενά μπορούν να καλυφθούν εάν κάποια φόρμουλα συνδυάσει γνώσεις και πληροφορίες από διάφορους τομείς, όπως πολεοδομικός σχεδιασμός, κοινωνιολογία, ψυχολογία, στατιστικές, τεχνολογία πληροφοριών και επιστήμες υπολογιστών (Bouzguenda et al., 2019, σ. 13).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση

- Ackerman & Fishkin, B. (2002). *Deliberation Day*. The Journal of Political Philosophy, 10(2), 129-152.
- Beierle, C. T. (1998). *Public Participation in Environmental Decisions: An Evaluation Framework Using Social Goals*, Resources for the Future,
- Berg, M., & Lidskog, R. (2018). *Deliberative democracy meets democratised science: a deliberative systems approach to global environmental governance*. ENVIRONMENTAL POLITICS, 27(1), σσ. 1-20. doi:10.1080/09644016.2017.1371919
- Bouzguenda I., Alalouch C. & Fava N. (2019). *Towards smart sustainable cities: A review of the role digital citizen participation could play in advancing social sustainability*. Sustainable Cities and Society, 50(101627). doi:10.1016/j.scs.2019.101627
- Byström, J. (2018). *The 15 circular steps for cities*. Luxembourg: European Investment Bank.
- Carcasson M. & Sprain, M. (2016). *Beyond Problem Solving: Reconceptualizing the Work of Public Deliberation as Deliberative Inquiry*. Communication Theory, 26(1), 41-63. doi:https://doi.org/10.1111/comt.12055
- Carcasson , M. (2013). *Tackling Wicked Problems through Deliberative Engagement*. National Civic Review. doi: 10.1002/ncr.21258
- Carcasson, M. (2019). *The Wise Collaborator: A New Ideal for Civic Decision-Making*. National Civic Review, 108(3), 64-71. Ανάκτηση από <https://www.jstor.org/stable/10.32543/naticivirevi.108.3.0064>
- Chambers, S. (2003). *Deliberative Democratic Theory*. Annual Review of Political Science, 6, σσ. 307-326. doi:10.1146/annurev.polisci.6.121901.085538
- European Commission. (2016). *Urban Agenda for the EU Pact of Amsterdam*. Ανάκτηση από https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/pact-of-amsterdam_en.pdf

- Dagiliene L., Varaniute V. & Bruneckiene J. (2021). *Local governments' perspective on implementing the circular economy: A framework for future solutions*. *Journal of Cleaner Production*, 310. doi://doi.org/10.1016/j.jclepro.2021.127340.
- Duraiappah, A. (2005). *Have Participatory Approaches Increased Capabilities?* Winnipeg, Manitoba: International Institute for Sustainable Development.
- Ekins P., Domenech T., Drummond P., Bleischwitz R., Hughes N. & Lotti L. (2019). *The Circular Economy: What, Why, How and Where*. UCL Institute for Sustainable Resources, University College London.
- Ellen MacArthur Foundation. (2013). *Towards the circular economy: Economic and business rationale for an accelerated transition*. Founding Partners of the Ellen MacArthur Foundation. Ανάκτηση από <https://emf.thirdlight.com/link/x8ay372a3r11-k6775n/@/preview/1?o>
- Ellen MacArthur Foundation. (2015). *Delivering the Circular Economy: A Toolkit for Policymakers*. Cowes: Ellen MacArthur Foundation.
- Ellen MacArthur Foundation. (2021). Ανάκτηση από <https://archive.ellenmacarthurfoundation.org/circular-economy/what-is-the-circular-economy>
- European Commission. (2018). *Behavioural Study on Consumers' Engagement in the Circular Economy*. Βρυξέλλες: EUROPEAN COMMISSION, Directorate-General for Justice and Consumers.
- Friant, M. C. (2019). *Deliberating for sustainability: lessons from the Porto Alegre experiment with participatory budgeting*. *International Journal of Urban Sustainable Development*(11:1), 81-99. doi:10.1080/19463138.2019.1570219
- Geng, Y., Sarkis, J. & Bleischwitz R. (2019). *How to globalize the circular economy*. *Nature*, 565, 153-155.
- Habermas, J. (1996). *Between Facts and Norms*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- Hartz-Karp, J. (2005). *A Case Study in Deliberative Democracy: Dialogue with the City*. *Journal of Public Deliberation*, 1(1), 1-15. Ανάκτηση από <https://www.publicdeliberation.net/jpd/vol1/iss1/art6>

- Hirsch P. M. & Levin D. Z. (1999). *Umbrella advocates versus validity police: a life-cycle*. *Organization Science*, 10(2), 199-212. Ανάκτηση από <http://www.jstor.org/stable/2640312>
- Kirchherr J., Reike D. & Hekkert M. (2017). *Conceptualizing the circular economy: An analysis of 114 definitions*. *Resources, Conservation and Recycling*, 127, 221-232. doi:10.1016/j.resconrec.2017.09.005.
- Liu, Q., Li, H. M., Zuo, X. L., Zhang, F. F., & Wang, L. (2009). *A survey and analysis on public awareness and performance for promoting circular economy in China: A case study from Tianjin*. *Journal of Cleaner Production*, 17(2), 265-270.
- Mohammed, A. J. (2021, 10 10). *UN Chronicle*. Ανάκτηση από United Nations: <https://www.un.org/en/chronicle/article/participation-consultation-and-engagement-critical-elements-effective-implementation-2030-agenda>
- Newig, J., & Fritsch, O. (2009). *More Input – Better Output.: Does Citizen Involvement Improve Environmental Governance?* Στο I. Blühdorn (Επιμ.), *In Search of Legitimacy: policy making in Europe and the challenge of complexity* (σσ. 205-224). Opladen: B. Budrich.
- Newsweek Vantage. (2019). *Going Circular: How global business is embracing the circular economy*. Newsweek and Think Big Partners WLL. Ανάκτηση από <https://www.newsweek.com/vantage-how-global-business-embracing-circular-economy-1302720>
- OECD (2003). *Promise and Problems of E-Democracy: Challenges of Online Citizen Engagement*. Παρίσι: OECD Publications Service.
- OECD (2006). *Background Document on Public Consultation*. OECD. Ανάκτηση από <http://www.oecd.org/dataoecd/4/43/36785341.pdf>
- OECD (2020). *The Circular Economy in Cities and Regions : Synthesis Report*. OECD. doi:org/10.1787/b261814f-en
- Queensland Government, Department of Communities. (2005). *A guide to community engagement methods and techniques*. Queensland. Ανάκτηση από <http://davidtarver.com/wp-content/uploads/2018/03/engaging-queenslanders-methods-and-techniques.pdf>

- Schuler, D. (2010). *Online Deliberation and Civic Intelligence*. Στο L. & Ruma (Επιμ.), *Open Government* (σσ. 91-104). Ανάκτηση από <http://www.publicsphereproject.org/content/online-deliberation-and-civic-intelligence-douglas-schuler-open-government-oreilly-2010>
- Trigkas M., Itsos G., and Lazaridou D. (2018). *Investigation of Factors Affecting Consumers' Awareness on Circular Economy: Preliminary Evidence from Greece*. *Journal of Regional Socio-Economic Issues*, 8(2), 47-57.
- Tse Mei, W. (2010). *Deliberative Democracy and the Environment*. Ανάκτηση από <https://www.semanticscholar.org/paper/Deliberative-Democracy-and-the-Environment-Tse-Mei/dcf063dfc6e91628b9f294ef1bdc5550fced4ac7#paper-header>
- United Nations (2007). *Civic Engagement in Public Policies; A Toolkit*. Department of Economic and Social Affairs, New York. Ανάκτηση από <https://publicadministration.un.org/publications/content/PDFs/E-Library%20Archives/2007%20Civic%20Engagement%20in%20Public%20Policies%20Toolkit.pdf>
- United Nations (2015). *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*. UN. Ανάκτηση από <https://sdgs.un.org/sites/default/files/publications/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf>
- van Langen S. K., Vassillo C., Ghisellini P., Restaino D., Passaro R. & Ulgiati S.(2021). *Promoting circular economy transition: A study about perceptions and awareness by different stakeholders groups*. *Journal of Cleaner Production*, 316. doi:org/10.1016/j.jclepro.2021.128166
- Wautelet, T. (2018). *The Concept of Circular Economy: its Origins and its Evolution*. Working paper. doi:10.13140/RG.2.2.17021.87523
- Zwart, I. (2007). *Local Deliberation and the Favouring of Nature*. *Environmental Values*(16 (4)), 485-511. Ανάκτηση από <http://www.jstor.org/stable/30302383>

Ελληνική

- Γκικόκα, Ι. (2019). *Η Διαβούλευση στη Χάραξη Δημόσιας Πολιτικής, Η περίπτωση της περιβαλλοντικής πολιτικής σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο*. Αθήνα: Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.
- Γνώση Αναπτυξιακή. (2011). *Μελέτη συγκριτικής αξιολόγησης δημόσιας διαβούλευσης στην Ελλάδα και στο εξωτερικό*. Θεσσαλονίκη: Διαβαλκανικό Ινστιτούτο Δημόσιας Πολιτικής.
- Ε.Ε.Τ.Α.Α. (2020). *Κυκλική Οικονομία και Τοπική Αυτοδιοίκηση*. Αθήνα.
- Ευαγγέλου, Χ. (2016). *Αξιολόγηση της Δημόσιας Διαβούλευσης ως μέσο Συμμετοχικής Διακυβέρνησης στην Ελληνική Τοπική Αυτοδιοίκηση. Ο ρόλος των σύγχρονων Τεχνολογιών*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2015). *Το κλείσιμο του κύκλου – Ένα σχέδιο δράσης της ΕΕ για την κυκλική οικονομία*. Βρυξέλλες: Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Ανάκτηση από <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A52015DC0614>
- Κελεμένης, Ν. (2017). *Διαβούλευση και λήψη αποφάσεων: Η οργάνωση της δημόσιας διαβούλευσης και η συμβολή της στον σχεδιασμό, τη διαμόρφωση και την αξιολόγηση της δημόσιας πολιτικής στην Ελλάδα*. Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία. Αθήνα: ΕΘΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ.
- Κομσέλη, Φ. (2011). *Καινοτομίες στη Διαβούλευση: Η συμμετοχή των πολιτών στη λήψη αποφάσεων*. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης.
- Λαδής, Σ. (2015). *Συμμετοχή των πολιτών στη δημόσια πολιτική: από τη θεωρία στην πράξη*. Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας(24), 79-98. doi:doi:<https://doi.org/10.12681/sas.904>
- Λιότζης, Ε. (2015). *Διαβούλευση και ηλεκτρονική διαβούλευση: Συναποφασίζοντας με τους πολίτες*. Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας, 13-34. doi:<https://doi.org/10.12681/sas.901>

Παγκάλου, Κ. (2021). *Η διαχείριση των αποβλήτων ως υπόθεση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης : Η ανάπτυξη της κυκλικής οικονομίας. Η περίπτωση του Δήμου Ηρακλείου*. Καλαμάτα: Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.

Υπουργείο Περιβάλλοντος & Ενέργειας. (2021). *Κυκλική οικονομία: Το νέο σχέδιο δράσης της Ελλάδας*. Υπουργείο Περιβάλλοντος & Ενέργειας.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

8/11/21, 9:30 π.μ.

Ερωτηματολόγιο

Ερωτηματολόγιο

Αξιότιμοι κυρίες και κύριοι,

Το παρόν ερωτηματολόγιο έχει συνταχθεί στο πλαίσιο του Διαπανεπιστημιακού Διατμηματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών (ΔΔΠΜΣ) «Τοπική και Περιφερειακή Ανάπτυξη και Αυτοδιοίκηση», για την εκπόνηση της διπλωματικής μου εργασίας με θέμα "Η Δημόσια Διαβούλευση ως εργαλείο προώθησης της Κυκλικής Οικονομίας στις πόλεις : μια διερεύνηση στους πολίτες του Δήμου Ξάνθης."
Η έρευνα είναι ανώνυμη και οι απαντήσεις θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για τους σκοπούς της έρευνας.
Ευχαριστώ εκ των προτέρων για τη συμμετοχή και τον χρόνο σας.

Με εκτίμηση,
Στέλλα Μπαζδάνη

Δημογραφικά στοιχεία

1. 1. Φύλο

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Γυναίκα
 Άνδρας

2. 2. Ηλικία

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- 18-25
 25-40
 40-55
 55+

3. 3. Επίπεδο εκπαίδευσης

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Απόφοιτος-η Δημοτικού
- Απόφοιτος-η Γυμνασίου
- Απόφοιτος-η Λυκείου
- Απόφοιτος-η Μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης
- Απόφοιτος-η ΑΕΙ/ΑΤΕΙ
- Κάτοχος Μεταπτυχιακού-Διδακτορικού τίτλου

4. 4. Επαγγελματική κατάσταση

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Δημόσιος υπάλληλος
- Ιδιωτικός/η υπάλληλος
- Ελεύθερος/η επαγγελματίας
- Φοιτητής - φοιτήτρια
- Συνταξιούχος
- Άνεργος -η
- Άλλο: _____

Παράβλεψη και μετάβαση στην ερώτηση 5

Κατανόηση
κυκλικού
μοντέλου
οικονομίας

Η κυκλική οικονομία είναι το οικονομικό μοντέλο όπου η αξία των προϊόντων, των υλικών και των πόρων διατηρείται στην οικονομία για όσο το δυνατόν περισσότερο, επιστρέφοντάς τα στον κύκλο προϊόντων στο τέλος της χρήσης τους, ελαχιστοποιώντας έτσι την παραγωγή αποβλήτων (EC, 2015 [23]).

5. Σε ποιο βαθμό γνωρίζετε τη σημασία των παρακάτω όρων:

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη ανά σειρά.

	Καθόλου	Ελάχιστα	Μέτρια	Αρκετά	Πάρα πολύ
Κυκλική οικονομία	☐	☐	☐	☐	☐
Βιώσιμη ανάπτυξη	☐	☐	☐	☐	☐
Έξυπνη πόλη	☐	☐	☐	☐	☐

6. Τι σημαίνει κυκλική οικονομία για εσάς;

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Ένας βιώσιμος τρόπος παραγωγής και κατανάλωσης αγαθών
- Μείωση (Reduce) - Ανακύκλωση (Recycle) - Επαναχρησιμοποίηση (Reuse)
- Ένα μοντέλο μηδενικών αποβλήτων
- Όλα τα παραπάνω
- Τίποτα από τα παραπάνω

7. Κατά τη γνώμη σας, ποιος άξονας της κυκλικής οικονομίας είναι σημαντικότερος; Βαθμολογήστε από 1 (λιγότερο σημαντικός) έως 5 (ο σημαντικότερος).

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη ανά σειρά.

	1	2	3	4	5
Υποδομές	☐	☐	☐	☐	☐
Απόβλητα	☐	☐	☐	☐	☐
Τρόφιμα	☐	☐	☐	☐	☐
Ενέργεια	☐	☐	☐	☐	☐
Τεχνολογία	☐	☐	☐	☐	☐

8. 8. Πού μπορεί να εφαρμοστεί το μοντέλο της κυκλικής οικονομίας στην καθημερινή ζωή;

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Μόνο σε τομείς παραγωγής. Οι εταιρείες έχουν την ικανότητα ανακύκλωσης υλικών.
- Μόνο από ιδιώτες, ως αποτέλεσμα της μείωση της κατανάλωσης και του διαχωρισμού αποβλήτων.
- Σε όλη την οικονομία (τόσο από επιχειρήσεις όσο και από ιδιώτες).

9. 9. Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι τα παρακάτω είναι τα σημαντικότερα οφέλη από το κυκλικό μοντέλο οικονομίας ;

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη ανά σειρά.

	Καθόλου	Ελάχιστα	Μέτρια	Αρκετά	Πάρα πολύ
Νέες επιχειρηματικές ευκαιρίες	☐	☐	☐	☐	☐
Νέες θέσεις εργασίας	☐	☐	☐	☐	☐
Περιβαλλοντικά οφέλη	☐	☐	☐	☐	☐

Παράβλεψη και μετάβαση στην ερώτηση 10

Στάσεις και συμπεριφορές απέναντι στην κυκλική οικονομία.

10. 10. Ποιες από τις παρακάτω πρακτικές κυκλικής οικονομίας εφαρμόζετε;

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη ανά σειρά.

	Ποτέ	Σπάνια	Μερικές φορές	Συχνά	Πάντα
Αγοράζετε μεταχειρισμένα ή ανακατασκευασμένα προϊόντα	☐	☐	☐	☐	☐
Ανακυκλώνετε	☐	☐	☐	☐	☐
Κάνετε κομποστοποίηση	☐	☐	☐	☐	☐
Χρησιμοποιείτε τσάντες πολλαπλών χρήσεων	☐	☐	☐	☐	☐
Σκέφτεστε αν πραγματικά χρειάζεστε κάποιο αγαθό πριν το αγοράσετε	☐	☐	☐	☐	☐
Αποφεύγετε τις πλαστικές συσκευασίες	☐	☐	☐	☐	☐
Χρησιμοποιείτε λαμπτήρες εξοικονόμησης ενέργειας	☐	☐	☐	☐	☐

11. 11. Ποιες από τις παρακάτω δράσεις που εφαρμόζονται στον Δήμο Ξάνθης γνωρίζετε; (Δυνατότητα πολλών επιλογών)

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.

- Ανακύκλωση ηλεκτρικών συσκευών
- Ανακύκλωση μπαταριών
- Ανακύκλωση λαμπτήρων
- Συλλογή τηγανέλαιων
- Ανακύκλωση γυαλιού
- Ανακύκλωση χάρτινων και πλαστικών συσκευασιών
- Ανακύκλωση ρούχων και υποδημάτων στους ειδικούς κάδους ή σε εξουσιοδοτημένα καταστήματα

12. 12. Πιστεύετε ότι το μοντέλο κυκλικής οικονομίας μπορεί να εφαρμοστεί στην πόλη της Ξάνθης;

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Ναι
 Ναι, αλλά όχι στο κοντινό μέλλον
 Ναι, αλλά χρειάζεται να βρεθούν οικονομικοί πόροι.
 Όχι, επειδή δεν είναι εφαρμόσιμο
 Δεν ξέρω / Δεν απαντώ

13. 13. Στο πλαίσιο της κυκλικής οικονομίας, τι θα έπρεπε να έχει η Ξάνθη για να θεωρηθεί «βιώσιμη πόλη»;

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.

- Περισσότερους κάδους ανακύκλωσης
 Διευρυμένη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας
 Ενεργή συμμετοχή πολιτών σε θέματα ποιότητας ζωής
 Μέσα μεταφοράς φιλικότερα προς το περιβάλλον

Παράβλεψη και μετάβαση στην ερώτηση 14

Κυκλική οικονομία και συμμετοχικότητα

14. 14. Έχετε επαρκή ενημέρωση από τον Δήμο για θέματα που σχετίζονται με το περιβάλλον και την προστασία του;

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- 1 2 3 4 5
Καθόλου Πάρα πολύ

15. 15. Ποιον τρόπο θεωρείτε τον καταλληλότερο για να προωθήσει ο Δήμος το κυκλικό μοντέλο οικονομίας; (1-λιγότερο κατάλληλος έως 5- πλέον κατάλληλος)

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη ανά σειρά.

	1 - Λιγότερο κατάλληλος	2	3	4	5 - Πλέον κατάλληλος
Ενημερωτικά φυλλάδια	☐	☐	☐	☐	☐
Μέσα κοινωνικής δικτύωσης	☐	☐	☐	☐	☐
Ιστοσελίδα του Δήμου	☐	☐	☐	☐	☐
Ενημέρωση μαθητών μέσω σχολείων	☐	☐	☐	☐	☐
Διοργάνωση διαβουλευτικών δράσεων με τη συμμετοχή πολιτών	☐	☐	☐	☐	☐

16. 16. Έχετε πάρει ποτέ μέρος σε διαβουλευτική διαδικασία;

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Ναι
 Όχι
 Δεν ξέρω / Δεν απαντώ

17. 17. Σύμφωνα με τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) « Ο ρόλος των μηχανισμών δημόσιας διαβούλευσης από κάτω προς τα πάνω είναι σημαντικός στο δρόμο προς την κυκλικότητα, ως σημείο εκκίνησης για τη συλλογή ιδεών και προτάσεων από τα ενδιαφερόμενα μέρη» . Συμφωνείτε;

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Ναι
 Όχι
 Δεν ξέρω / Δεν απαντώ

18. 18. Θα συμμετείχατε σε διαβουλευτικές διαδικασίες οργανωμένες από τον Δήμο, ώστε να βοηθήσετε στον καλύτερο σχεδιασμό πολιτικών στον τομέα του περιβάλλοντος;

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

1 2 3 4 5

Αποκλείεται Σίγουρα

19. 19. Ποια θα ήταν η καταλληλότερη μέθοδος για να συμμετέχετε;

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Ηλεκτρονική
 Με φυσική παρουσία
 Υβριδική (Συνδυασμός των δύο παραπάνω)
 Καμία από τις παραπάνω
 Άλλο: _____

20. 20. Προτείνετε κάποιες δράσεις που θα μπορούσαν να οργανωθούν στον Δήμο Ξάνθης ώστε να προωθηθεί το μοντέλο της κυκλικής οικονομίας.

21. 21. Προτείνετε τρόπους ευαισθητοποίησης των πολιτών του Δήμου Ξάνθης σε ζητήματα προστασίας του περιβάλλοντος.

Αυτό το περιεχόμενο δεν έχει δημιουργηθεί και δεν έχει εγκριθεί από την Google.

Google